

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Βρυξέλλες, 17.6.2020
COM(2020) 241 final

**ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ**

σχετικά με τις επιπτώσεις της δημογραφικής αλλαγής

{SWD(2020) 109 final}

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1.	ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	2
2.	ΟΙ ΚΙΝΗΤΗΡΙΟΙ ΜΟΧΛΟΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ	4
	2.1. ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟ ΠΡΟΣΔΟΚΙΜΟ ΖΩΗΣ	4
	2.2. ΛΙΓΟΤΕΡΕΣ ΓΕΝΝΗΣΕΙΣ	8
	2.3. ΓΗΡΑΝΣΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ	10
	2.4. ΜΙΚΡΟΤΕΡΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ.....	11
	2.5. ΜΙΑ ΠΙΟ ΚΙΝΗΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ.....	12
	2.6. ΕΝΑΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΠΟΥ ΜΕΤΑΒΑΛΛΕΤΑΙ ΣΕ ΜΕΓΕΘΟΣ	14
3.	ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ	16
	3.1. ΑΝΘΡΩΠΟΙ, ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ.....	17
	3.1.1 ΜΙΑ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕ ΛΙΓΟΤΕΡΟΥΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥΣ	18
	3.1.2. ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΜΕΣΩ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ.....	20
	3.2. ΥΓΕΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΕΡΙΘΑΛΨΗ ΚΑΙ ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΑ ΦΡΟΝΤΙΔΑ	21
	3.3. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΟΥΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥΣ	24
	3.4. Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ	26
	3.4.1. ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ, ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΕ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	29
4.	Η ΔΙΠΛΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΚΑΙ Η ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ.....	33
5.	Η ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΕΞΕΛΙΞΕΩΝ: Η ΕΥΡΩΠΗ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ	35
	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ	38

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η έξαρση της πανδημίας COVID-19 άλλαξε την Ευρώπη και τον κόσμο από τη μια στιγμή στην άλλη. Έθεσε σε δοκιμασία τα συστήματα υγειονομικής περίθαλψης και κοινωνικής πρόνοιας που διαθέτουμε, καθώς και την οικονομική και κοινωνική ανθεκτικότητά μας. Θα έχει διαρκή αντίκτυπο στον τρόπο που ζούμε και συνεργαζόμαστε — ακόμα και όταν ο ιός θα έχει εξαφανιστεί. Εκδηλώθηκε σε μια χρονική περίοδο που η Ευρώπη βίωνε ήδη έναν βαθύ μετασχηματισμό μέσω της κλιματικής, της κοινωνικής και της δημογραφικής αλλαγής.

Η δημογραφική αλλαγή αφορά τους ανθρώπους και τη ζωή τους. Αφορά τις ενέργειές μας, τον τρόπο που εργαζόμαστε και τον χώρο που θεωρούμε σπίτι μας. Αφορά τις κοινότητές μας και τον τρόπο που συμβιώνουμε με τους συνανθρώπους μας. Αφορά την αποδοχή των διαφόρων ανθρώπων και κοινωνικών στρωμάτων που εμπλουτίζουν και διαμορφώνουν τις κοινωνίες μας, μας κάνουν πιο δυνατούς και κάνουν πραγματικότητα το σύνθημα της ΕΕ, *Ενωμένοι στην πολυμορφία*. Αυτό είναι περισσότερο από ποτέ αναγκαίο. Καθώς βγαίνουμε αργά και προσεκτικά από τους περιορισμούς που επιβλήθηκαν σε ολόκληρη την Ευρώπη, μας υπενθυμίζεται συνεχώς ότι πρέπει να κατανοήσουμε και να αντιμετωπίσουμε τις επιπτώσεις που έχει η δημογραφική αλλαγή στην κοινωνία μας. Η προσπάθεια αυτή θα πρέπει να ληφθεί υπόψη στο πλαίσιο της ανάκαμψης της Ευρώπης και στα διδάγματα που αποκομίστηκαν — είτε πρόκειται για την κοινωνική και οικονομική διάσταση είτε για τους τομείς της υγειονομικής περίθαλψης και της μακροχρόνιας φροντίδας και για πολλά άλλα.

Κατά τις τελευταίες εβδομάδες και τους τελευταίους μήνες, αναδείχθηκε με έντονο και οδυνηρό τρόπο η σύνδεση ανάμεσα στις δημογραφικές δομές και στις επιπτώσεις και τις δυνατότητες της ανάκαμψης. Είδαμε τη γηραιότερη γενιά μας να πλήττεται περισσότερο, με τους ηλικιωμένους να είναι οι πλέον ευάλωτοι στη συγκεκριμένη κρίση. Όχι μόνο διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο επιπλοκών αν κολλήσουν τη νόσο, αλλά ανήκουν στις πλέον απομονωμένες και αποκομμένες ομάδες λόγω των μέτρων κοινωνικής αποστασιοποίησης και απαγόρευσης της κυκλοφορίας που λαμβάνονται προκειμένου να σωθούν ανθρώπινες ζωές σε ολόκληρη την Ευρώπη. **Η ανάγκη για αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών αποτελεί μια από τις κινητήριες δυνάμεις για την ανάκαμψη της Ευρώπης.**¹

Η διαχείριση των επιπτώσεων της μακροπρόθεσμης δημογραφικής αλλαγής έχει πολλές διαφορετικές πτυχές: τον τρόπο που διαχειριζόμαστε τη δημόσια υγεία, τους δημόσιους προϋπολογισμούς ή τη δημόσια ζωή μας, αλλά και τον τρόπο που αντιμετωπίζουμε ζητήματα όπως η μοναξιά, η φροντίδα στο πλαίσιο της κοινότητας και η πρόσβαση σε ζωτικής σημασίας υπηρεσίες. Η αντιμετώπιση των ζητημάτων αυτών θα είναι σημαντική για μια επιτυχημένη ανάκαμψη και θα καθορίσει την ταχύτητα και τον βαθμό στον οποίο θα είμαστε σε θέση να οικοδομήσουμε εκ νέου την καθημερινή ζωή, τα κοινωνικά δίκτυα και τις οικονομίες μας. Μακροπρόθεσμα, είναι μια ευκαιρία για την Ευρώπη να οικοδομήσει μια δικαιότερη και ανθεκτικότερη κοινωνία.

Δεν μπορούμε σε καμία περίπτωση να υποτιμήσουμε τη ζημιά που προκάλεσε η κρίση ή την ανάγκη να αντιμετωπιστεί κάθε είδους απώλεια. Στο εν λόγω πλαίσιο, μπορεί να φανεί αντιφατική η δήλωση

¹ COM(2020) 456 final: Η ώρα της Ευρώπης: ανασύνταξη και προετοιμασία για την επόμενη γενιά

ότι οι Ευρωπαίοι, σε γενικές γραμμές, ζουν μια μεγαλύτερη σε διάρκεια, υγιέστερη και ασφαλέστερη ζωή. Ωστόσο, μακροπρόθεσμα, αυτή εξακολουθεί να είναι η πραγματικότητα, και θα πρέπει να είμαστε περήφανοι για τα σπουδαία βήματα που έγιναν τις τελευταίες δεκαετίες προς την επίτευξή της. Τα ευρωπαϊκά συστήματα κοινωνικής πρόνοιας και υγειονομικής περίθαλψης είναι τα πλέον προηγμένα παγκοσμίως. Σε συνδυασμό με τις δεξιότητες και την αυτοθυσία τόσων εργαζομένων που βρέθηκαν στην πρώτη γραμμή, συνέβαλαν στο να σωθούν αμέτρητες ζωές από την έναρξη της κρίσης. Ωστόσο, η πίεση την οποία υπέστησαν, ιδίως σε περιοχές με πιο ηλικιωμένο πληθυσμό, κατέδειξε την ανάγκη για περαιτέρω στήριξή τους.

Χάρη στην εν λόγω πρόοδο, η ποιότητα ζωής μας παραμένει μοναδική, και οι κοινωνίες μας εξακολουθούν να συγκαταλέγονται στις πλέον δίκαιες του κόσμου, έστω κι αν υφίστανται ακόμα ανισότητες. Ο πληθυσμός μας γερνάει όλο και περισσότερο και γενικά επιλέγουμε να ζούμε σε μικρότερα νοικοκυριά. Μετακινούμαστε όλο και περισσότερο, εργαζόμαστε περισσότερο, μαθαίνουμε περισσότερα και αλλάζουμε συχνότερα θέσεις εργασίας. Όλες αυτές οι τάσεις έχουν σημαντικές επιπτώσεις στην κοινωνία μας — και ορισμένες από αυτές μπορεί να έχουν συμβάλει στον τρόπο με τον οποίο ο ιός εδραιώθηκε και εξαπλώθηκε σε ορισμένες χώρες, είτε πρόκειται για τη γήρανση του πληθυσμού είτε για τη σύνθεση των νοικοκυριών ή την πληθυσμιακή πυκνότητα.

Τα εν λόγω ζητήματα μπορούν συχνά να αντιμετωπιστούν καλύτερα σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο. Αυτό αντικατοπτρίζει το γεγονός ότι η δημογραφική αλλαγή συχνά διαφέρει σημαντικά μεταξύ διαφορετικών τμημάτων της ίδιας χώρας. Ορισμένες περιοχές βρίσκονται αντιμέτωπες με τη διπλή πρόκληση του χαμηλού εισοδήματος και της ταχείας μείωσης του πληθυσμού. Το διακύβευμα είναι σημαντικό, δεδομένου ότι σε αυτές τις, ως επί το πλείστον, αγροτικές περιοχές ζουν 31 εκατομμύρια άνθρωποι. **Η Ευρώπη θα καταβάλει προσπάθειες προκειμένου να βελτιώσει το βιοτικό επίπεδο και να μειώσει τις ανισότητες.** Οι εν λόγω προσπάθειες αφορούν τη διασφάλιση ότι οι ανάγκες των ανθρώπων καλύπτονται και ότι υπάρχουν προοπτικές και ευκαιρίες εργασίας στον τόπο που διαμένουν. Αφορούν την πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη, στη φροντίδα των παιδιών και στην εκπαίδευση, καθώς και σε άλλες ζωτικής σημασίας τοπικές υπηρεσίες, όπως τα ταχυδρομεία, οι βιβλιοθήκες ή οι μεταφορές.

Παρόλο που οι δημογραφικές αλλαγές δεν είναι κάτι καινούριο, η διαφορά στη ζωή μας γίνεται εντονότερα αισθητή. Η αντιμετώπιση της αλλαγής αυτής θα αποκτήσει όλο και μεγαλύτερη σημασία καθώς η Ευρώπη ξεκινά την πορεία της προς την ανάκαμψη. Η διατήρηση της εστίασης στη διπλή πράσινη και ψηφιακή μετάβαση θα συμβάλει στην εξεύρεση πολλών από τις καινοτόμες και βιώσιμες λύσεις που χρειαζόμαστε για να αντιμετωπίσουμε τις επιπτώσεις της δημογραφικής αλλαγής.

Η δημογραφική αλλαγή επηρεάζει επίσης τη θέση της Ευρώπης στον κόσμο. Καθώς το ποσοστό του ευρωπαϊκού πληθυσμού στον κόσμο εξακολουθεί να συρρικνώνεται, καθίσταται ακόμα πιο επιτακτική η ανάγκη για ομοφωνία και ενιαία δράση στην Ευρώπη, μέσω της αξιοποίησης όλων των συλλογικών πλεονεκτημάτων και της ποικιλομορφίας της. Η ανάγκη αυτή θα πρέπει επίσης να εξεταστεί υπό το πρίσμα των δημογραφικών αλλαγών στη γειτονιά μας και σε ολόκληρο τον κόσμο, οι οποίες θα έχουν άμεσο αντίκτυπο στην ίδια την Ευρώπη.

Στην παρούσα έκθεση παρουσιάζονται οι κινητήριες δυνάμεις της δημογραφικής αλλαγής και οι επιπτώσεις τους σε ολόκληρη την Ευρώπη². Η έκθεση αυτή θα συμβάλει στον καθορισμό της βέλτιστης στήριξης που θα πρέπει να δοθεί στους ανθρώπους, στις περιφέρειες και στις κοινότητες που έχουν πληγεί περισσότερο προκειμένου να προσαρμοστούν στις μεταβαλλόμενες πραγματικότητες — στη διάρκεια της κρίσης, της ανάκαμψης και πέραν αυτών. Στόχος του έργου της Επιτροπής στον εν λόγω τομέα είναι να βελτιώσουμε τις γνώσεις μας και τη διερεύνηση των προοπτικών προκειμένου να διασφαλίσουμε ότι μπορούμε να στηρίξουμε εκείνους που το έχουν ανάγκη — τόσο σήμερα όσο και στο μέλλον. Δεν αφορά απαραίτητως την αντιστροφή ή την επιβράδυνση των τάσεων· αφορά τον εφοδιασμό μας με τα κατάλληλα εργαλεία για να παρέχουμε νέες λύσεις και στήριξη στους ανθρώπους σε περιόδους αλλαγών.

Τέλος, αφορά τη **διασφάλιση ότι καμιά περιφέρεια και κανένας άνθρωπος δεν θα μείνει πίσω** — ένα συναίσθημα που τελικά οδηγεί σε απώλεια πίστης στη δημοκρατία μας. Για τον λόγο αυτό η Επιτροπή διαθέτει για πρώτη φορά αντιπρόεδρο για θέματα Δημοκρατίας και Δημογραφίας και, ως εκ τούτου, το εν λόγω θέμα θα συμπεριληφθεί επίσης στη διάσκεψη για το μέλλον της Ευρώπης, μέσω της οποίας οι πολίτες θα διαδραματίσουν ηγετικό ρόλο στην οικοδόμηση μιας πιο ανθεκτικής, βιώσιμης και δίκαιης Ένωσης. Μολονότι πολλές από τις αρμοδιότητες στους συγκεκριμένους τομείς βρίσκονται στα χέρια των κρατών μελών, η Επιτροπή είναι έτοιμη να πρωτοστατήσει, εντοπίζοντας προβλήματα και στηρίζοντας τη δράση σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

2. ΟΙ ΚΙΝΗΤΗΡΙΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ³

Ως Ευρωπαίοι, ζούμε περισσότερο από ποτέ, και με κάθε έτος που περνά ο πληθυσμός μας γερνά όλο και περισσότερο. Οι περισσότεροι από εμάς επιλέγουμε να ζήσουμε, να εργαστούμε ή να σπουδάσουμε σε άλλη χώρα της ΕΕ, και η μετανάστευση από ή προς την Ευρώπη εξακολουθεί να παρουσιάζει διακυμάνσεις. Επίσης, όλο και περισσότεροι από εμάς ζούμε πλέον σε μικρότερα νοικοκυριά και κάνουμε λιγότερα παιδιά από ποτέ. Οι συγκεκριμένες κινητήριες δυνάμεις της δημογραφικής αλλαγής ποικίλλουν σε ολόκληρη την Ευρώπη, εμφανίζοντας συχνά σημαντικές διαφορές εντός διαφορετικών περιφερειών της ίδιας χώρας⁴.

2.1. ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟ ΠΡΟΣΔΟΚΙΜΟ ΖΩΗΣ

Οι Ευρωπαίοι ζουν περισσότερο, και, κατά μέσο όρο, απολαμβάνουν για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα καλή υγεία. Τα τελευταία πενήντα έτη, το προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση έχει αυξηθεί κατά περίπου 10 έτη τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες⁵. Η πανδημία έφερε στο φως τα ευάλωτα σημεία ενός γηράσκοντος πληθυσμού, δεν θεωρείται όμως πιθανό να έχει μεταβάλει τη συνολική αυτή θετική τάση όσον αφορά το προσδόκιμο ζωής.

² -Το έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής (SWD(2020) 109 final) συμπληρώνει την έκθεση με πρόσθετα αριθμητικά στοιχεία, χάρτες και πίνακες.

³ Στην παρούσα έκθεση, οι όροι «Ευρώπη» και «ΕΕ» αναφέρονται στην ΕΕ-27, εκτός αν προβλέπεται διαφορετικά.

⁴ Τα στατιστικά στοιχεία της Eurostat που χρησιμοποιούνται στην παρούσα έκθεση βασίζονται σε αριθμητικά στοιχεία που προήλθαν από τη βάση δεδομένων της Eurostat τον Μάιο του 2020.

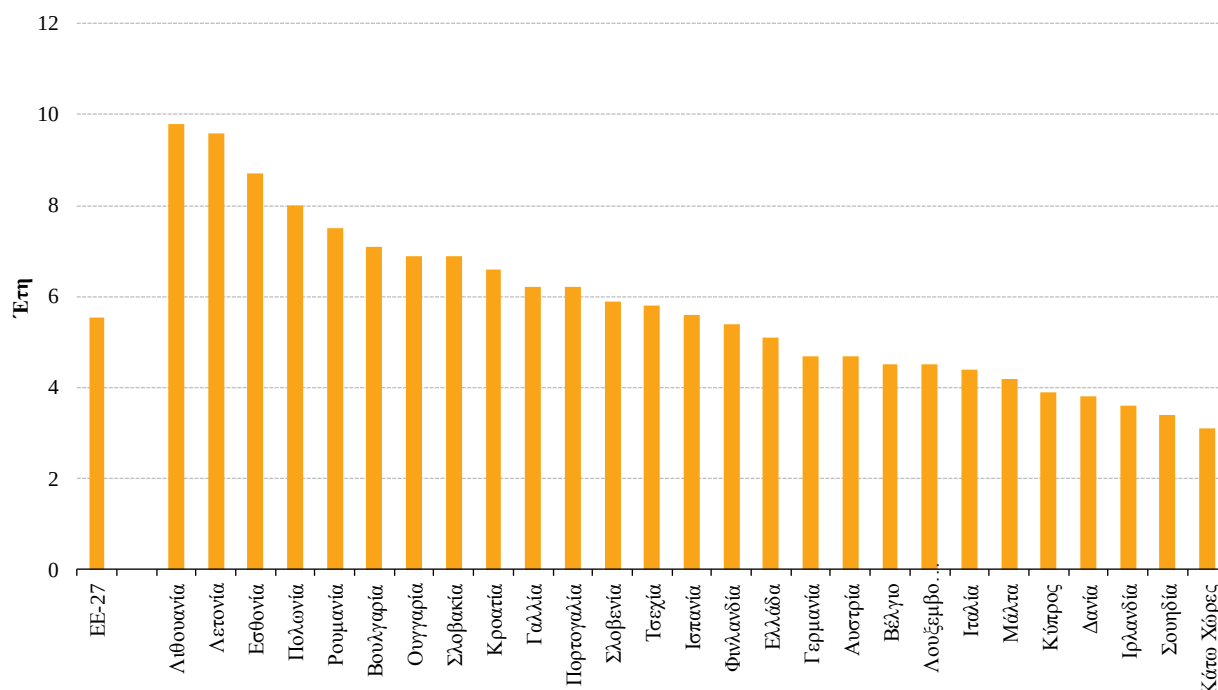
⁵ Για περισσότερες πληροφορίες, πρβλ. το έγγραφο της Eurostat «Statistics Explained» σχετικά με στατιστικά στοιχεία για τη θνησιμότητα και το προσδόκιμο ζωής:

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Mortality_and_life_expectancy_statistics

Το 2070, το προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση εικάζεται⁶ ότι θα φτάσει τα 86,1 έτη για τους άνδρες, από 78,2 έτη το 2018. Για τις γυναίκες υπολογίζεται στα 90,3 έτη — από 83,7. Ο τόπος διαμονής επηρεάζει σημαντικά το προσδόκιμο ζωής. Σε εθνικό επίπεδο, το προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση κυμαίνεται από 83,5 έτη στην Ισπανία έως 75 έτη στη Βουλγαρία.

Υπάρχουν διαφορές μεταξύ των γυναικών και των ανδρών που ζουν σε διαφορετικά μέρη της ΕΕ. Παρόλο που στην ΕΕ-27 το προσδόκιμο ζωής των γυναικών κατά τη γέννηση είναι 5,5 έτη υψηλότερο από εκείνο των ανδρών, η εικόνα δεν είναι η ίδια παντού. Στη Λετονία και τη Λιθουανία, το χάσμα υπερβαίνει τα εννέα έτη, ενώ στη Δανία, την Ιρλανδία, την Κύπρο, τις Κάτω Χώρες και τη Σουηδία είναι μικρότερο από τέσσερα έτη.

Χάσμα μεταξύ γυναικών και ανδρών όσον αφορά το προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση, 2018

Πηγή: Eurostat

Διανύουμε μεγάλο μέρος της ζωής μας υγιείς. Ο αριθμός των υγιών ετών ζωής⁷ για τα οποία υποβλήθηκαν στοιχεία ποικίλλει ανάλογα με το φύλο και τη χώρα. Για την ΕΕ συνολικά, ο αριθμός των υγιών ετών ζωής κατά τη γέννηση το 2018 ήταν 64,2 έτη για τις γυναίκες και 63,7 για τους άνδρες⁸. Και πάλι, αυτό ποικίλλει σημαντικά ανάλογα με τον τόπο διαμονής. Για παράδειγμα, ένας άνδρας που ζει στη Σουηδία έχει κατά μέσο όρο περισσότερα από 73 υγιή έτη ζωής, σε σύγκριση με τα 51 έτη που αντιστοιχούν σε έναν άνδρα που ζει στη Λετονία. Περίπου το 50 % των ηλικιωμένων

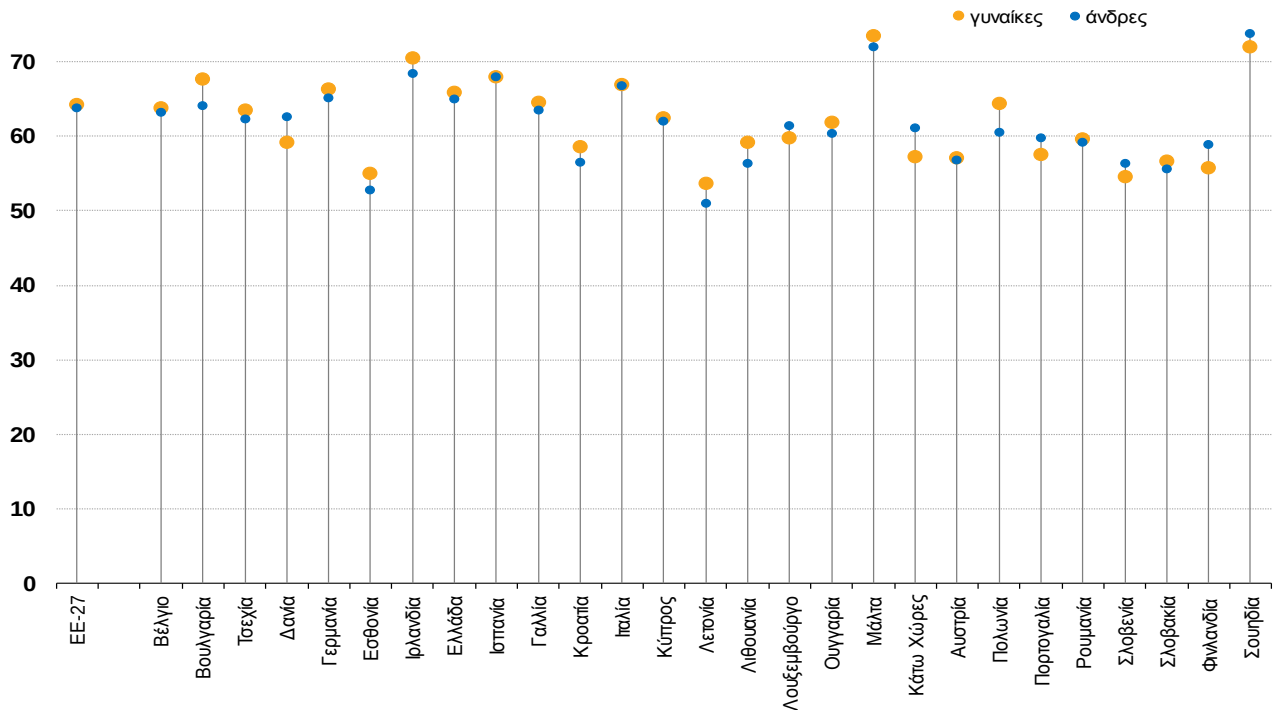
⁶ Οι προβολές σχετικά με τον πληθυσμό είναι υποθετικά σενάρια που βασίζονται σε παρατηρηθέντα στοιχεία και ως στόχο έχουν να συμβάλουν στην κατανόηση της δυναμικής του πληθυσμού. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι οι προβολές δεν πρέπει να εκλαμβάνονται ως προβλέψεις. Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. τις εκτιμήσεις της Eurostat για τον πληθυσμό: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/population-demography-migration-projections/population-projections-data>

⁷ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την έννοια και για συναφή στοιχεία, βλ.: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/1101.pdf>

⁸ Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. Η κατάσταση της υγείας στην ΕΕ, Η Υγεία με μια ματιά: Ευρώπη 2018 ΟΟΣΑ/ΕΕ (2018) – https://ec.europa.eu/health/state/glance_el

έχουν κάποια αναπηρία⁹ — ποσοστό το οποίο αυξάνεται καθώς τα άτομα εντάσσονται σε μεγαλύτερες ηλικιακά ομάδες. Έχουν περισσότερες πιθανότητες να αντιμετωπίσουν προκλήσεις μειωμένης κινητικότητας και η ποιότητα ζωής τους εξαρτάται από το πόσο πολυδεκτικές και προσβάσιμες είναι οι κοινωνίες και το περιβάλλον μας.

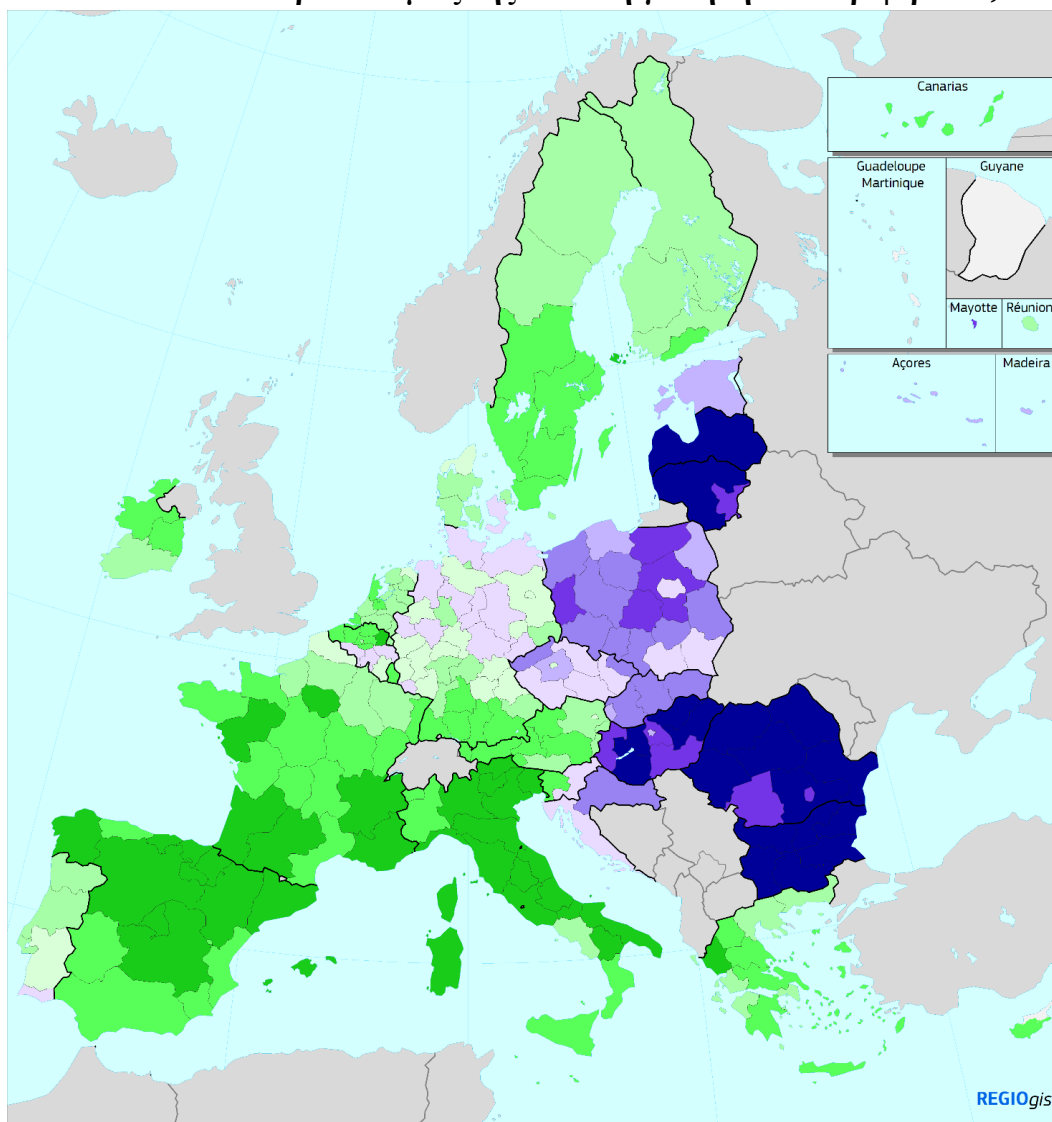
Υγιή έτη ζωής κατά τη γέννηση, 2018

Πηγή: Eurostat

⁹ Το 2018, το 49 % των ατόμων 65 ετών και άνω θεωρούσε ότι έπασχε από αναπηρία ή ότι υπόκειτο σε μακρόχρονο περιορισμό στις δραστηριότητές του. (Πηγή: διαδικτυακός πίνακας της Eurostat hlth_sillc_06)

Προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση ανά περιφέρεια¹⁰, 2018

Life expectancy by NUTS2 region, 2018

Life expectancy at birth in years	
< 76.0	80.6 - 81.0
76.0 - 77.0	81.0 - 82.0
77.0 - 78.0	82.0 - 83.0
78.0 - 79.0	> 83.0
79.0 - 80.6	no data

Source: Eurostat (demo_r_mlifexp)

0 500 km

© EuroGeographics Association for the administrative boundaries

¹⁰ Υπάρχουν τρεις τύποι περιφερειών που χρησιμοποιούνται στην κοινή ονοματολογία των στατιστικών εδαφικών μονάδων, γνωστή ως NUTS. Στον συγκεκριμένο πίνακα παρουσιάζονται οι περιφέρειες NUTS2. Η μέση περιφέρεια NUTS2 μιας χώρας έχει πληθυσμό που κυμαίνεται μεταξύ 800 000 και 3 εκατ. ανθρώπων.

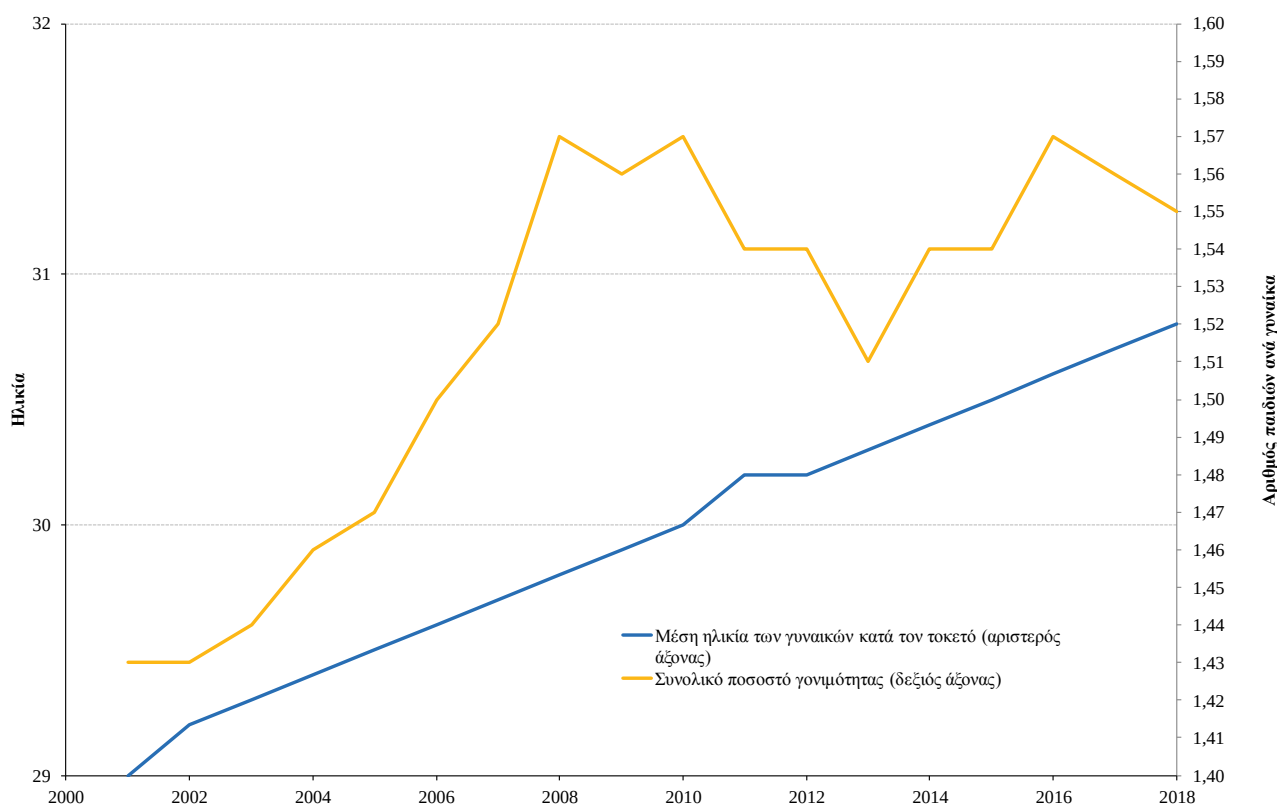
2.2. ΛΙΓΟΤΕΡΕΣ ΓΕΝΝΗΣΕΙΣ

Από τη δεκαετία του 1960 έως τα μέσα της δεκαετίας του 1990, ο μέσος αριθμός τοκετών ανά γυναίκα στην Ευρώπη μειώθηκε¹¹. Σημείωσε μικρή ανάκαμψη τη δεκαετία του 2000 και στη συνέχεια σταθεροποιήθηκε κάπως κατά τη δεκαετία που ακολούθησε.

Το 2018, ο αριθμός ήταν 1,55 παιδιά ανά γυναίκα. Πρόκειται για τιμή μικρότερη από την τιμή 2,1 που θεωρείται ως το αναγκαίο επίπεδο για να διατηρηθεί σταθερό το μέγεθος του πληθυσμού ελλείψει μετανάστευσης. Σχεδόν καμία περιφέρεια στην Ευρώπη δεν εμφανίζει ποσοστό γονιμότητας αυτού του επιπέδου¹², ενώ ορισμένες περιφέρειες καταγράφουν ποσοστό μικρότερο του 1,25. Αυτό ισχύει, για παράδειγμα, για το βορειοδυτικό τμήμα της Ιβηρικής Χερσονήσου, τη νοτιοανατολική Ιταλία και στη Σαρδηνία, και ορισμένα τμήματα της Ελλάδας.

Επίσης, οι γυναίκες κατά μέσο όρο γεννούν τα παιδιά τους σε μεγαλύτερη ηλικία. Μεταξύ 2001 και 2018, η μέση ηλικία των γυναικών κατά τον τοκετό στην ΕΕ αυξήθηκε από 29,0 σε 30,8 έτη.

Δείκτες γονιμότητας, ΕΕ-27, 2001-2018

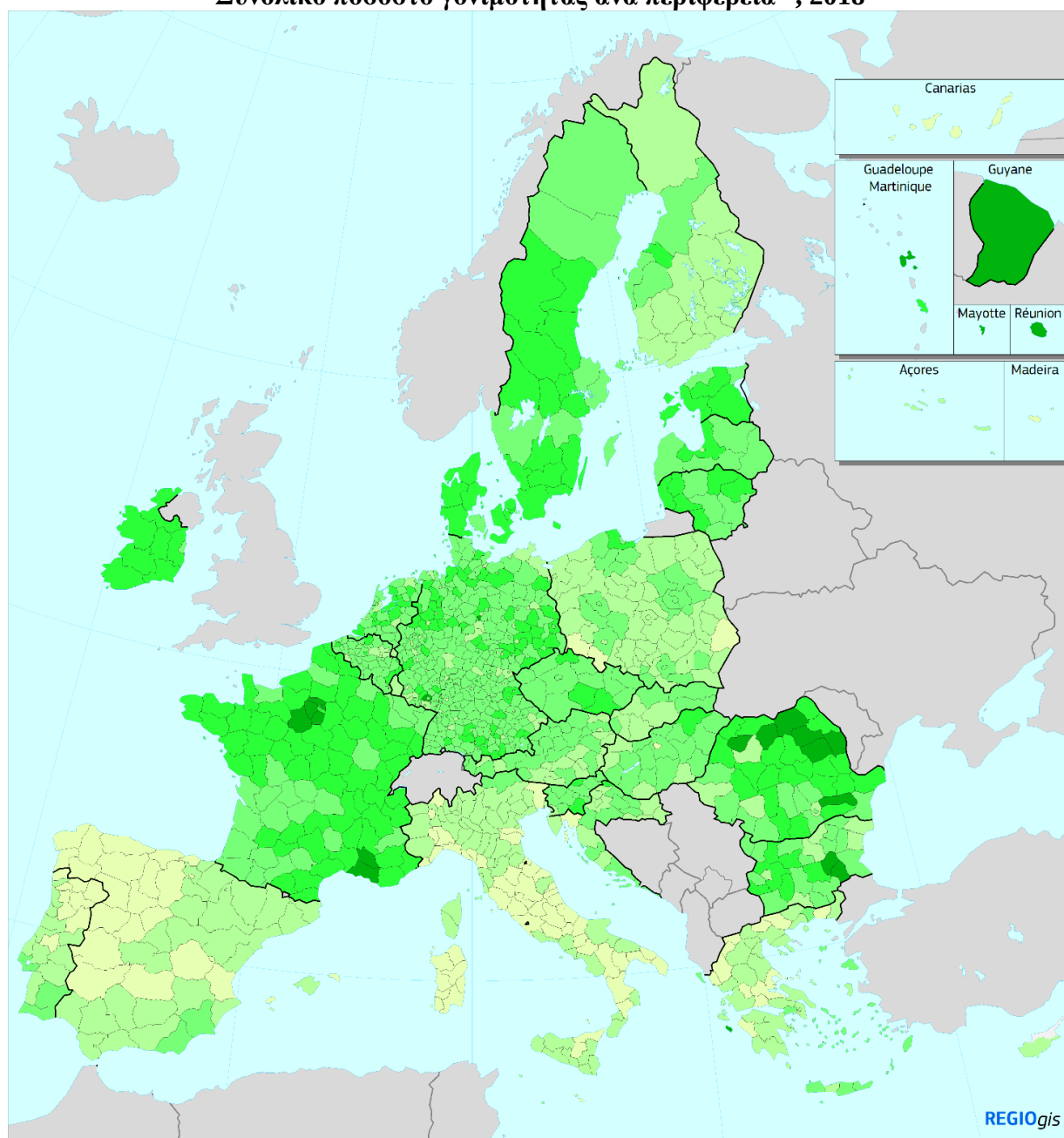
Πηγή: Eurostat

¹¹ Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. το έγγραφο της Eurostat «Statistics Explained» σχετικά με στατιστικά στοιχεία για τη γονιμότητα:

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Fertility_statistics

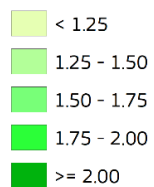
¹² Από τις 1 169 περιφέρειες NUTS-3, μόνο τέσσερις εμφανίζουν ποσοστό γονιμότητας άνω του 2,1: το Μαγιότ (4,6), η Γουιάνα (3,8), η Ρεϊνιόν (2,4) και η Μελίλια (2,3).

Συνολικό ποσοστό γονιμότητας ανά περιφέρεια¹³, 2018

Total Fertility Rate by NUTS3 region, 2018

Number of live births per woman

Source: Eurostat (demo_r_find3)

0 500 km

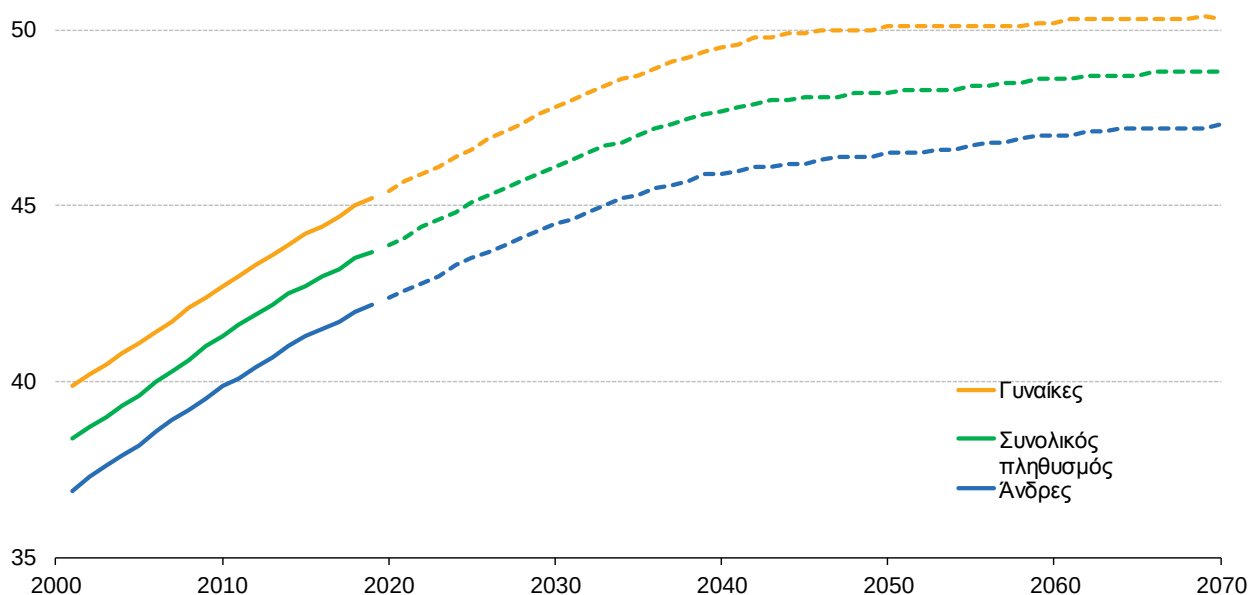
© EuroGeographics Association for the administrative boundaries

¹³ Ο χάρτης απεικονίζει τις περιφέρειες NUTS3. Η μέση περιφέρεια NUTS3 μιας χώρας έχει πληθυσμό μεταξύ 150 000 και 800 000.

2.3. ΓΗΡΑΝΣΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

Ο πληθυσμός της Ευρώπης γερνάει. Η διάμεση ηλικία¹⁴ του πληθυσμού της ΕΕ-27 σημειώνει επί χρόνια διαρκή αύξηση και προβλέπεται να αυξηθεί με παρόμοιο ρυθμό για άλλες δύο δεκαετίες. Η διάμεση ηλικία μπορεί να φτάσει τα 49 έτη το 2070 — σημειώνοντας άνοδο κατά περίπου πέντε έτη σε σχέση με τα σημερινά επίπεδα.

Διάμεση ηλικία του πληθυσμού της ΕΕ-27, 2001-2070

Πηγή: Eurostat

Όσο αυξάνεται η διάμεση ηλικία, τόσο αυξάνεται και ο αριθμός και το ποσοστό των ανθρώπων που ανήκουν σε μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες. Έως το 2070, εκτιμάται ότι το 30 % των ανθρώπων στην Ευρώπη θα είναι άνω των 65 ετών, σε σύγκριση με το σημερινό 20 %. Από το 2019 έως το 2070, το ποσοστό των ανθρώπων ηλικίας 80 ετών και άνω προβλέπεται να υπερδιπλασιαστεί, φτάνοντας το 13 %¹⁵.

Παράλληλα, ο ενεργός πληθυσμός (20-64 ετών)¹⁶ προβλέπεται να μειωθεί. Το 2019, ανήλθε στο 59 % του συνολικού πληθυσμού. Έως το 2070, προβλέπεται να μειωθεί στο 51 %. Εκείνη τη χρονική περίοδο, ο αριθμός των παιδιών και των νέων (ηλικίας 0-19) προβλέπεται να μειωθεί κατά 12,6 εκατομμύρια.

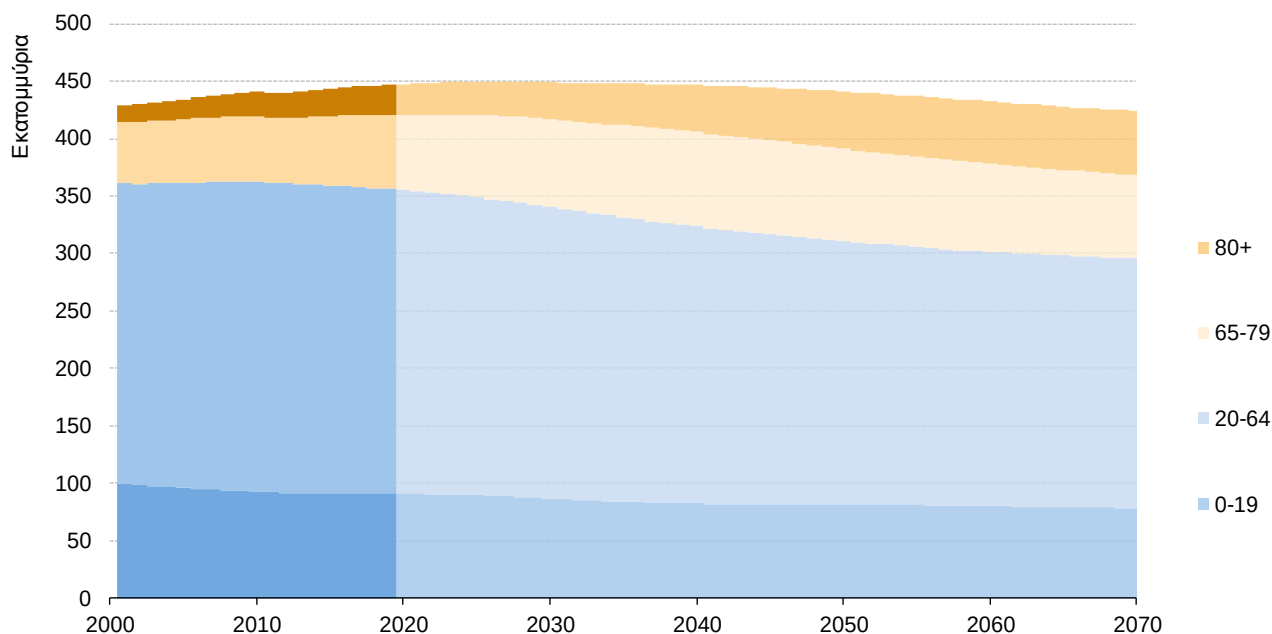
¹⁴ Η διάμεση ηλικία αποτελεί έναν γενικό δείκτη μέτρησης της γήρανσης του πληθυσμού: ο μισός πληθυσμός είναι μεγαλύτερος από τη διάμεση ηλικία, ενώ ο άλλος μισός είναι μικρότερος.

¹⁵ Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. το έγγραφο της Eurostat «Statistics Explained» σχετικά με την ηλικιακή δομή και τη γήρανση του πληθυσμού:

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_structure_and_ageing

¹⁶ Ο ενεργός πληθυσμός ορίζεται συμβατικά μεταξύ 20-64 ετών. Καθώς ο πληθυσμός γηράσκει και περισσότερα άτομα ηλικίας 65 ετών και άνω παραμένουν στην απασχόληση, αυτός ο συμβατικός ορισμός ενδέχεται να αλλάξει.

Πληθυσμός ανά ηλικιακές ομάδες, ΕΕ-27, 2001-2070

Πηγή: Eurostat

2.4. ΜΙΚΡΟΤΕΡΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ

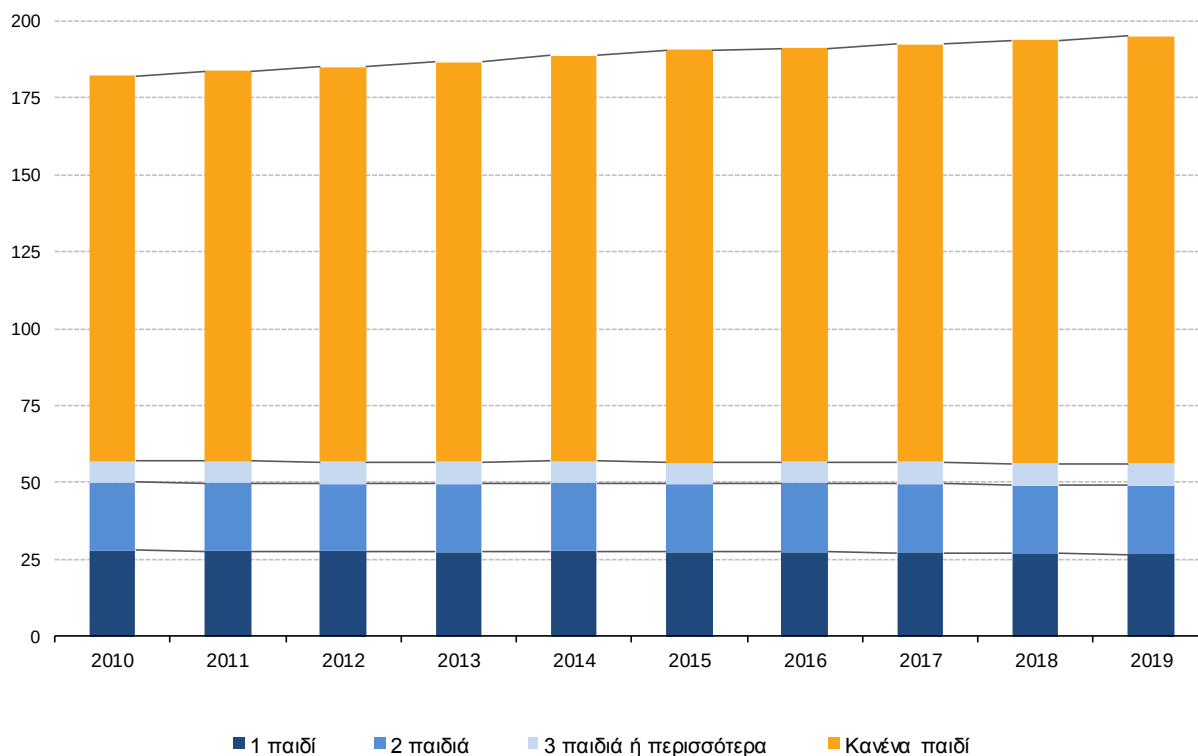
Καθώς ο αριθμός των νοικοκυριών στην Ευρώπη αυξάνεται, το μέσο μέγεθός τους μειώνεται. Το 2019 υπήρχαν 195 εκατομμύρια νοικοκυριά στην Ευρώπη, 13 εκατομμύρια περισσότερα σε σχέση με το 2010. Τα εν λόγω νοικοκυριά έχουν κατά μέσο όρο μικρότερο μέγεθος. Το 2010 το μέσο νοικοκυριό αποτελούνταν από 2,4 άτομα. Κατά την τελευταία δεκαετία, ο αριθμός μειώθηκε με αργούς ρυθμούς, και το 2019 είχε φτάσει σε 2,3 άτομα.

Περίπου το ένα τρίτο όλων των νοικοκυριών είναι μονοπρόσωπα — αύξηση της τάξης του 19 % από το 2010. Παρατηρείται μια συνολική τάση προς νοικοκυριά που αποτελούνται από ζευγάρια χωρίς παιδιά, άτομα που ζουν μόνα τους και μόνους γονείς. Στην πλειονότητα των νοικοκυριών δεν υπάρχουν παιδιά, ενώ τα νοικοκυριά μόνων γονέων σημείωσαν αύξηση κατά 13 % από το 2010. Τέτοια πρότυπα μπορεί επίσης να διαδραματίσουν ρόλο στο πλαίσιο της πανδημίας, όπου συγκεκριμένοι τύποι διάρθρωσης των νοικοκυριών ενδέχεται να επηρέασαν την εξάπλωση του ιού.

Καθώς η Ευρώπη γερνάει, **ολοένα μεγαλύτερος αριθμός ατόμων ηλικίας 65 ετών και άνω θα ζουν μόνα**¹⁷. Αυτό ισχύει κυρίως για τις γυναίκες. Το 2019, το ποσοστό των ηλικιωμένων γυναικών που ζούσαν μόνες ανήλθε στο 40 %, υπερδιπλάσιο του αντίστοιχου ποσοστού των ανδρών.

¹⁷ Ageing Europe: Looking at the lives of older people in the EU, Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2019).

Νοικοκυριά με βάση την παρουσία παιδιών, ΕΕ-27, 2010-2019 (σε εκατομμύρια)

Πηγή: Eurostat

2.5. ΜΙΑ ΠΙΟ ΚΙΝΗΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

Η κυκλοφορία των ατόμων, τόσο εντός όσο και εκτός των συνόρων της Ευρώπης, αποτελεί βασικό μοχλό δημογραφικής αλλαγής.

Ορισμένα άτομα διασχίζουν τα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ, μετακινούμενα από και προς την Ευρώπη. Το 2018, 2,4 εκατομμύρια άτομα εισήλθαν στην ΕΕ-27 ως μετανάστες, ενώ 1,1 εκατομμύρια άτομα αποδήμησαν σε τρίτες χώρες¹⁸. Χάρη στην ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων στην Ευρώπη, **πολλοί άνθρωποι επιλέγουν να μετακινηθούν εντός της ΕΕ**. Οι εν λόγω μετακινήσεις δεν επηρεάζουν καθόλου το μέγεθος ή την ηλικιακή δομή της ΕΕ συνολικά — ωστόσο έχουν σημαντική επίδραση σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Το 2018, 1,4 εκατομμύρια

¹⁸ Εκτός από τους υπηκόους τρίτων χωρών, στα αριθμητικά αυτά στοιχεία περιλαμβάνονται πολίτες της ΕΕ που επιστρέφουν στην ΕΕ ή αναχωρούν από αυτήν. Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. το έγγραφο της Eurostat «Statistics Explained» σχετικά με στατιστικά στοιχεία για τη μετανάστευση: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics

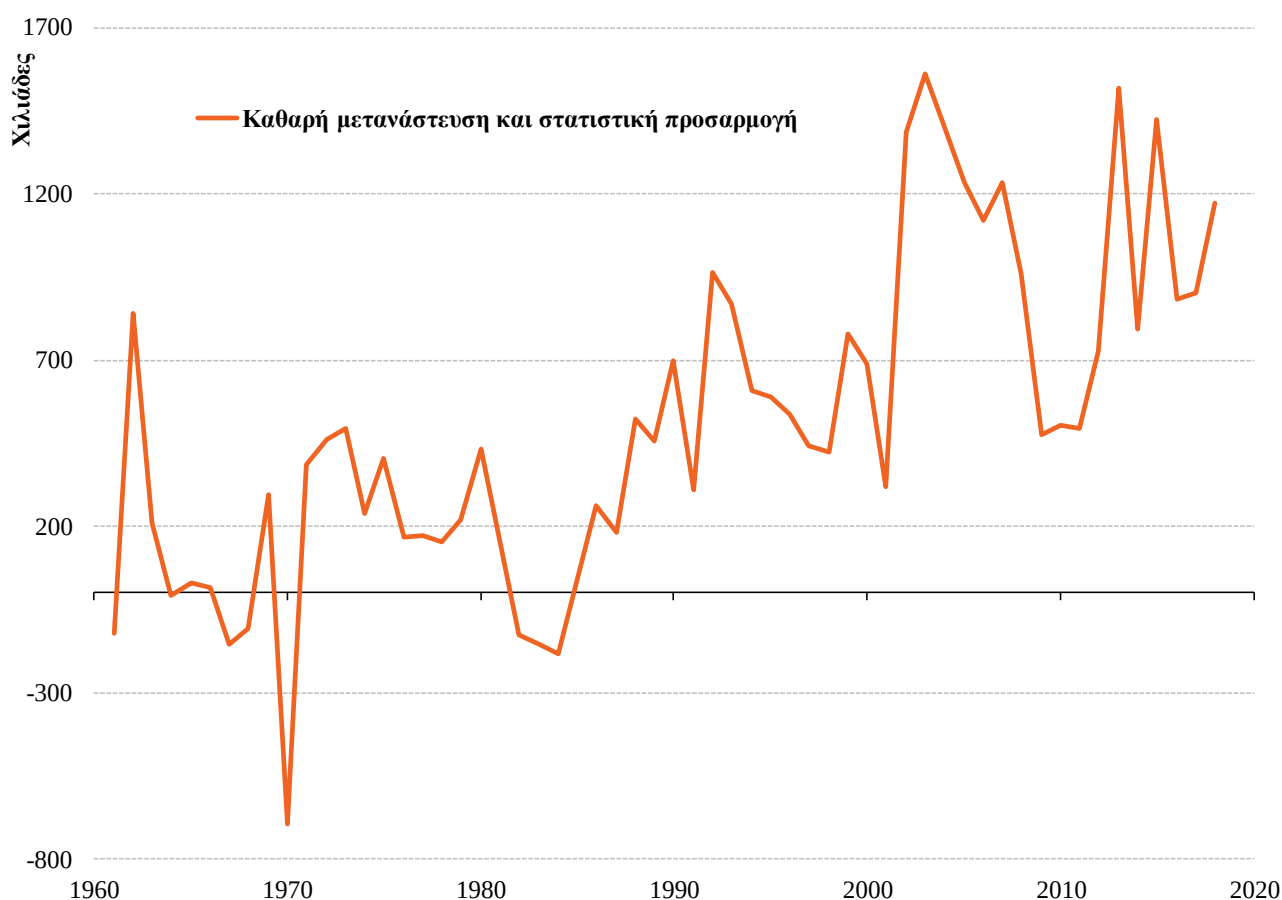
άτομα μετακινήθηκαν σε άλλο κράτος μέλος. Στη συγκεκριμένη ομάδα περιλαμβάνονται επίσης υπήκοοι τρίτων χωρών που ζουν στην Ευρώπη.

Την 1η Ιανουαρίου 2019 υπήρχαν 21,8 εκατομμύρια υπήκοοι τρίτων χωρών στον πληθυσμό της ΕΕ-27, οι οποίοι αντιπροσώπευαν το 4,9 % του πληθυσμού. 13,3 εκατομμύρια πολίτες της ΕΕ ζούσαν σε άλλη χώρα της ΕΕ.

Το ετήσιο μέγεθος των συγκεκριμένων ροών μπορεί να μεταβληθεί, ωστόσο οι μακροπρόθεσμες τάσεις είναι σχετικά σταθερές. Τα τελευταία 35 έτη, η Ευρώπη αποτελεί ήπειρο καθαρής μετανάστευσης. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, το ετήσιο ποσοστό των ατόμων που μετακομίζουν στην ΕΕ είναι μεγαλύτερο από το ποσοστό των ατόμων που αναχωρούν από αυτήν, γεγονός που οδήγησε σε θετική καθαρή μετανάστευση.

Απομένει να διαπιστωθεί με ποιον τρόπο τα μέτρα έκτακτης ανάγκης που περιορίζουν την κινητικότητα των ατόμων θα επηρεάσουν τα πρότυπα και τις προτιμήσεις κινητικότητας μακροπρόθεσμα. Στο εν λόγω πλαίσιο εντάσσεται επίσης το κατά πόσον άτομα που έχουν χάσει την εργασία και τα μέσα βιοπορισμού τους σε ένα μέρος μπορούν να αναζητήσουν ευκαιρίες αλλού.

Καθαρή μετανάστευση, ΕΕ-27, 1961-2018

Πηγή: Eurostat

2.6. ΕΝΑΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΠΟΥ ΜΕΤΑΒΑΛΛΕΤΑΙ ΣΕ ΜΕΓΕΘΟΣ

Ο πληθυσμός της Ευρώπης αυξάνεται σταθερά με την πάροδο του χρόνου. Στην ΕΕ-27, ο συνολικός πληθυσμός έχει αυξηθεί κατά 25 % από το 1960, φθάνοντας τα 447 εκατομμύρια το 2019. Ωστόσο, υπάρχουν διαφορές μεταξύ των χωρών. Παρόλο που στο Βέλγιο, την Ιρλανδία, την Κύπρο, το Λουξεμβούργο, τη Μάλτα και τη Σουηδία σημειώνεται σχετικά σταθερή αύξηση, στη Βουλγαρία, την Κροατία, τη Λετονία, τη Λιθουανία και τη Ρουμανία ο πληθυσμός έχει μειωθεί μετά το 1990¹⁹.

Η γενική τάση αύξησης του πληθυσμού πρόκειται να συνεχιστεί — αλλά όχι για πολύ. Από το 2012, ο αριθμός των θανάτων στην ΕΕ-27 υπερβαίνει τον αριθμό των γεννήσεων. Αυτό σημαίνει ότι χωρίς τη θετική καθαρή μετανάστευση, ο πληθυσμός της Ευρώπης θα είχε αρχίσει ήδη να συρρικνώνεται.

Σύμφωνα με τις προβλέψεις²⁰, το μέγεθος του συνολικού πληθυσμού της Ευρώπης θα παραμείνει αρκετά σταθερό για τις επόμενες δύο δεκαετίες, και στη συνέχεια θα αρχίσει να μειώνεται. **Προβλέπεται ότι θα σταθεροποιηθεί σε περίπου 449 εκατομμύρια άτομα πριν από το 2025, και στη συνέχεια θα μειωθεί προοδευτικά μετά το 2030**, φθάνοντας στα 424 εκατομμύρια έως το 2070 — μείωση της τάξης του 5 % σε διάστημα 50 ετών.

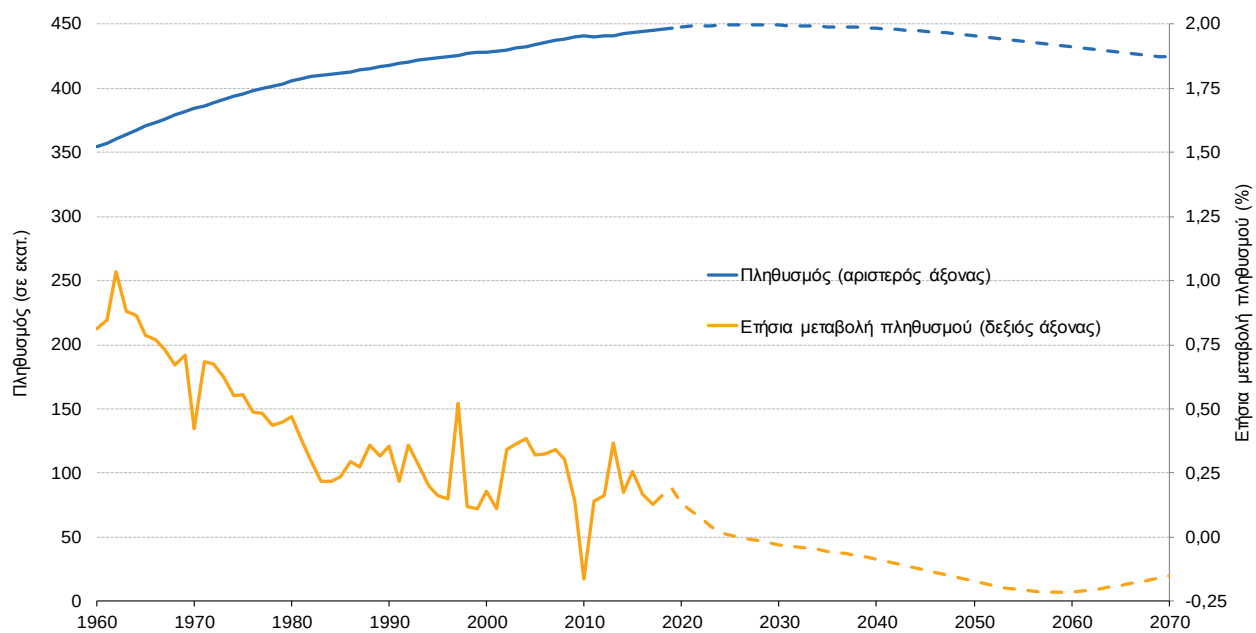
Ορισμένα κράτη μέλη προβλέπεται να έχουν φθίνοντα πληθυσμό για ολόκληρη την περίοδο έως το 2070, και συγκεκριμένα η Βουλγαρία, η Ελλάδα, η Κροατία, η Ιταλία, η Λετονία, η Λιθουανία, η Ουγγαρία, η Πολωνία και η Ρουμανία. Ορισμένα άλλα κράτη μέλη προβλέπεται να εμφανίσουν αύξηση του πληθυσμού έως το 2070: Δανία, Ιρλανδία, Κύπρος, Λουξεμβούργο, Μάλτα και Σουηδία. Σε κάποια άλλα προβλέπεται ότι θα σημειωθεί αρχικά αύξηση και στη συνέχεια μείωση· αυτό θα συμβεί στο Βέλγιο, την Τσεχία, την Εσθονία, την Ισπανία, τη Γαλλία, τη Γερμανία, τις Κάτω Χώρες, την Αυστρία, την Πορτογαλία, τη Σλοβενία, τη Σλοβακία και τη Φινλανδία.

¹⁹ Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. το έγγραφο της Eurostat «Statistics Explained» σχετικά με στατιστικά στοιχεία που αφορούν τον πληθυσμό και την πληθυσμιακή αλλαγή:

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_and_population_change_statistics

²⁰ Τον Απρίλιο του 2020 η Eurostat δημοσίευσε τις προβλέψεις σχετικά με τον πληθυσμό με βάση τα στοιχεία του 2019. Κατά την περίοδο παροχής των στοιχείων, δεν ήταν ακόμα γνωστές οι επιπτώσεις της πανδημίας COVID-19, και γι' αυτό δεν έχουν ενσωματωθεί. Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. το έγγραφο της Eurostat «Statistics Explained» σχετικά με τις προβλέψεις για τον πληθυσμό: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/population-demography-migration-projections/population-projections-data>.

Σύνολο πληθυσμού και ετήσια πληθυσμιακή αλλαγή, ΕΕ-27, 1960-2070

Πηγή: Eurostat

3. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

Οι επιπτώσεις της δημογραφικής αλλαγής στην Ευρώπη είναι αισθητές σε όλα τα επίπεδα της οικονομίας και της κοινωνίας μας. Αυτό αναδείχθηκε με ανάγλυφο τρόπο τους τελευταίους μήνες όταν μεγάλα τμήματα της οικονομίας υποχρεώθηκαν σε παύση δραστηριοτήτων και τα αναγκαία μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης έφεραν αλλαγές την καθημερινότητά μας. Η δημογραφική αλλαγή επηρεάζει το μέλλον των συστημάτων μας κοινωνικής πρόνοιας και υγείας, τους προϋπολογισμούς, τις ανάγκες στέγασης και τις ανάγκες σε υποδομές. Οι πόλεις και τα αστικά κέντρα μας θα γίνουν ενδεχομένως πιο πυκνοκατοικημένα και οι αγροτικές περιοχές θα αντιμετωπίσουν τις δικές τους προκλήσεις. Η εργασία μας θα συνεχίσει να μεταλλάσσεται και θα πρέπει να αναζητήσουμε λύσεις ώστε να διασφαλιστεί ότι η Ευρώπη θα παραμείνει ανταγωνιστική παρά τη συρρίκνωση του πληθυσμού παραγωγικής ηλικίας.

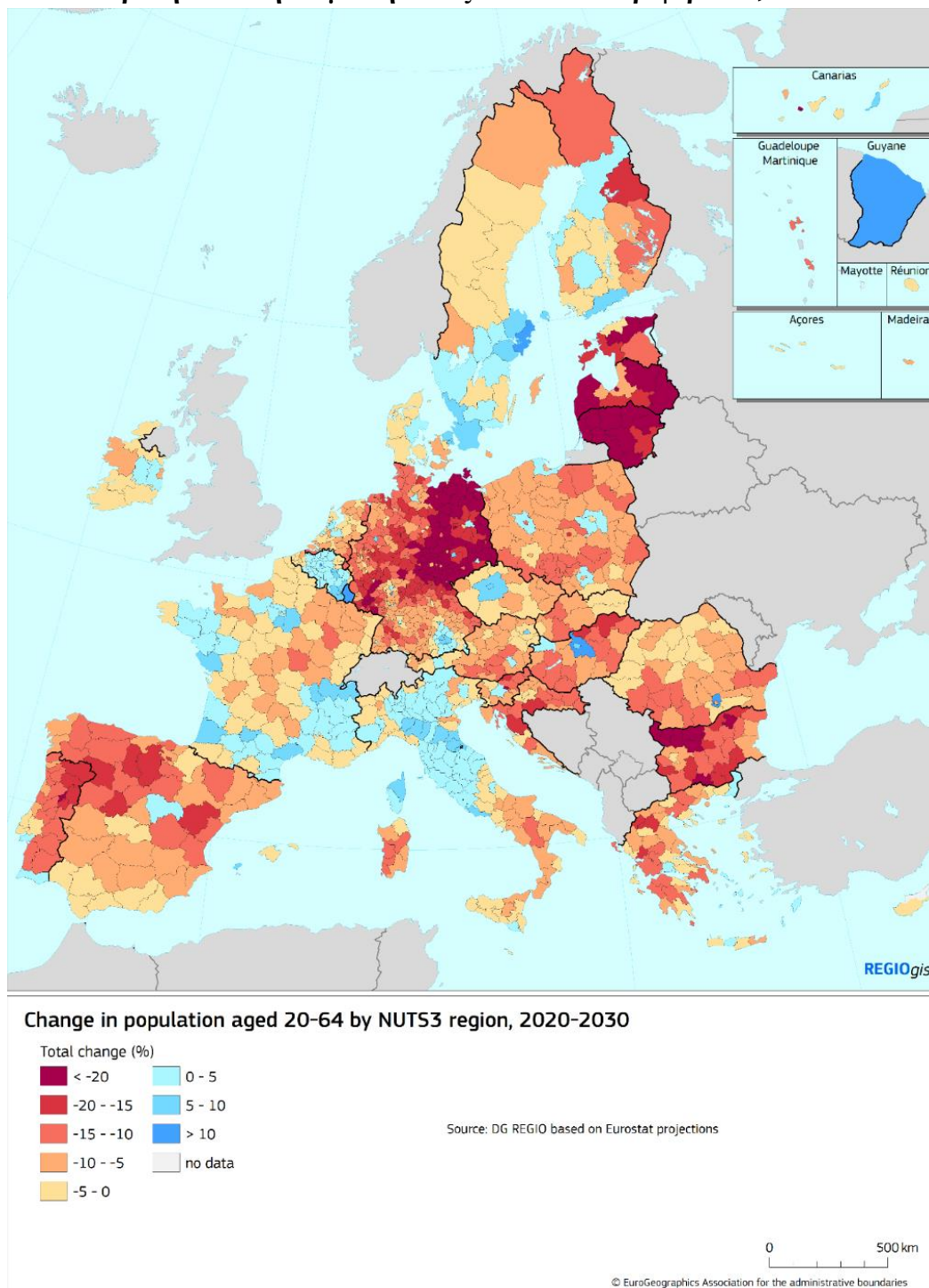
Η οικονομική και δημογραφική διάρθρωση μιας χώρας θα έχει αντίκτυπο στην ταχύτητα και στην ικανότητα ανάκαμψής της. Θα υπάρξουν άλλα σημεία στα οποία η μακροπρόθεσμη δημογραφική αλλαγή και οι ανάγκες όσον αφορά την ανάκαμψη συμβαδίζουν. Τα σημεία αυτά θα μπορούσαν να αφορούν οτιδήποτε, από την ανάγκη να ενισχυθεί η ανθεκτικότητα των συστημάτων υγειονομικής περίθαλψης και μακροχρόνιας φροντίδας μας έως τη λήψη μέριμνας ώστε τα αστικά κέντρα και η ύπαιθρός μας να είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν την πυκνότητα πληθυσμού ή το έλλειμμα υπηρεσιών.

Ο Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας της Επιτροπής θα παράσχει οικονομική στήριξη μεγάλης κλίμακας για να καταστούν οι οικονομίες των κρατών μελών ανθεκτικότερες και καλύτερα προετοιμασμένες για το μέλλον, ιδίως όσον αφορά τη δημογραφική αλλαγή. Οι επενδυτικές προτεραιότητες θα είναι ευθυγραμμισμένες με τις προκλήσεις που προσδιορίζονται στις ειδικές ανά χώρα συστάσεις στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου.

3.1. ΑΝΘΡΩΠΟΙ, ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ

Εντείνονται οι επιπτώσεις της δημογραφικής γήρανσης στην αγορά εργασίας. Ο πληθυσμός παραγωγικής ηλικίας της ΕΕ-27 συρρικνώνεται την τελευταία δεκαετία και προβλέπεται ότι θα έχει μειωθεί κατά 18% έως το 2070. Η κατάσταση διαφοροποιείται από κράτος μέλος σε κράτος μέλος και από περιφέρεια σε περιφέρεια.

Μεταβολή του πληθυσμού ηλικίας 20-64 ανά περιφέρεια²¹, 2020-2030

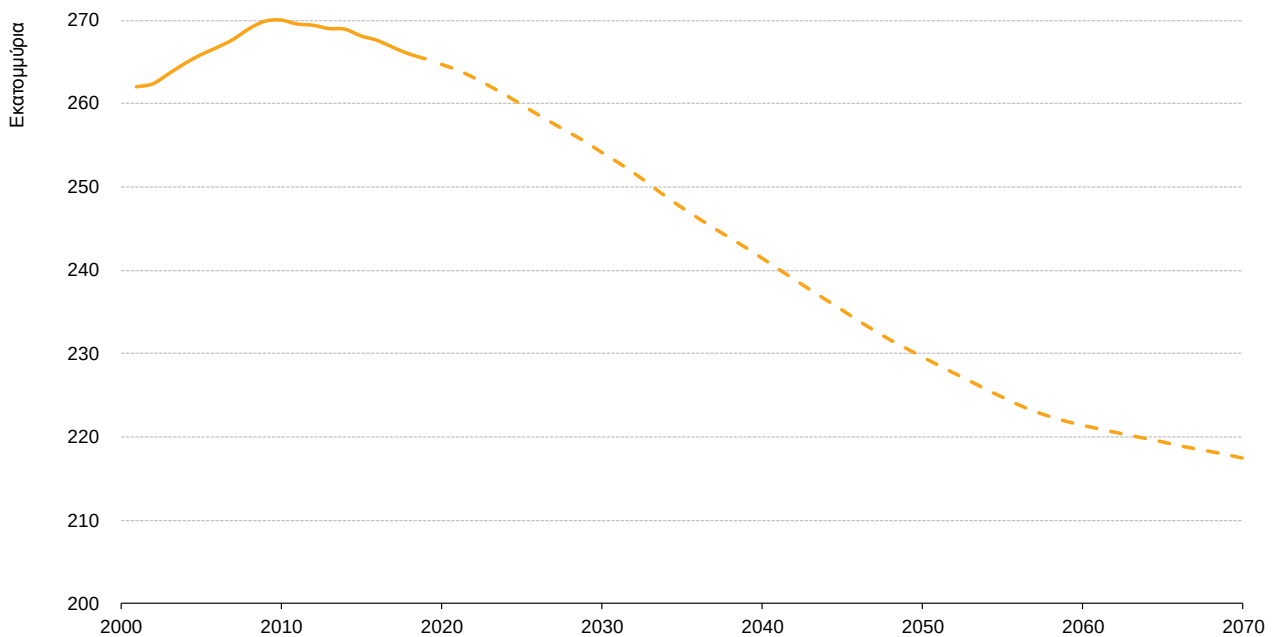

²¹ Ο χάρτης απεικονίζει τις περιφέρειες NUTS3. Η μέση περιφέρεια NUTS3 μιας χώρας έχει πληθυσμό μεταξύ 150 000 και 800 000. Τα στοιχεία αντιστοιχούν στις περιφερειακές προβολές της Eurostat (EUROPOP2013).

Οικονομικές προβολές που καταρτίστηκαν το 2018 εκτιμούν ότι **ο αριθμός απασχολούμενων μπορεί να φτάσει σε κορύφωση γύρω στο 2020** και στη συνέχεια θα ακολουθήσει μια σταθερή πτωτική πορεία στη διάρκεια των επόμενων δεκαετιών²². Αν και είναι πολύ νωρίς για να εκτιμηθεί κατά πόσον η τρέχουσα κρίση θα μεταβάλει τις μακροπρόθεσμες προβλέψεις, οι πρώτες προβλέψεις που έχουν γίνει από την εκδήλωση της επιδημικής έξαρσης²³ κάνουν λόγο για συρρίκνωση της απασχόλησης. Ανάλογα με τη διασπορά του ιού, αυτό μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα ακόμη μικρότερο αριθμό ατόμων που βρίσκονται ταυτόχρονα σε ενεργό ηλικία. Η καταπολέμηση της ανεργίας, ιδίως των νέων, και η προσέλκυση περισσότερων ατόμων στις αγορές εργασίας θα καταστούν συνεπώς μια ακόμη πιο πιεστική πρόκληση.

Είναι επίσης σαφές ότι οι επιπτώσεις ενός μικρότερου σε αριθμό πληθυσμού παραγωγικής ηλικίας θα γίνουν αισθητές εντονότερα και ταχύτερα εκτός εάν, και έως ότου, περισσότερες κατηγορίες ατόμων που σήμερα υποεκπροσωπούνται ενταχθούν ή συμμετάσχουν πιο ενεργά στην αγορά εργασίας.

Ενεργός πληθυσμός (20-64), ΕΕ-27, 2001-2070

Πηγή: Eurostat

3.1.1 ΜΙΑ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕ ΛΙΓΟΤΕΡΟΥΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥΣ

Η συρρίκνωση του πληθυσμού παραγωγικής ηλικίας αναδεικνύει την ανάγκη αξιοποίησης όλων των πλεονεκτημάτων, των ικανοτήτων και της πολυμορφίας του από την Ευρώπη και την αγορά εργασίας της.

²² The 2018 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (2016-2070) [Έκθεση του 2018 για τη δημογραφική γήρανση: οικονομικές και δημοσιονομικές προβολές για τα κράτη μέλη της ΕΕ (2016-2070)], Institutional Paper 079, Ευρωπαϊκή Επιτροπή και Επιτροπή Οικονομικής Πολιτικής (2018).

²³ Εαρινές οικονομικές προβλέψεις της Επιτροπής για το 2020, 6.5.2020

Η αύξηση του ποσοστού απασχόλησης των γυναικών θα αποτελέσει κρίσιμο στοιχείο. Η απόκλιση στην απασχόληση μεταξύ ανδρών και γυναικών ανερχόταν σε 12 % το 2019. Το χάσμα αυτό γίνεται μεγαλύτερο αν ληφθεί υπόψη η σημαντική διαφορά μεταξύ ανδρών και γυναικών όσον αφορά την προσφυγή σε μερική απασχόληση. Το 2019, περίπου τρεις στις 10 απασχολούμενες γυναίκες εργάζονταν υπό καθεστώς μερικής απασχόλησης, ποσοστό σχεδόν τετραπλάσιο έναντι εκείνου των ανδρών. Οι καταστάσεις αυτές ενδέχεται να οξύνθηκαν κατά τη διάρκεια της πανδημίας όταν η φροντίδα των ηλικιωμένων, των ατόμων με αναπηρία ή των παιδιών χρειάστηκε να οργανωθεί σε ιδιωτικό επίπεδο και επιβάρυνε σε μεγάλο βαθμό τις γυναίκες. Η απουσία επαρκών επίσημων υπηρεσιών μακροχρόνιας φροντίδας, ευέλικτων ευκαιριών απασχόλησης και κινήτρων για τους δεύτερους εργαζομένους των νοικοκυριών σε ορισμένα κράτη μέλη συμβάλλουν στην όξυνση του προβλήματος.

Η ουσία του ζητήματος εν προκειμένω έγκειται στη δυσκολία **του συνδυασμού της επαγγελματικής και της οικογενειακής ζωής.** Το 2019, το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών με παιδιά κάτω των 6 ετών ήταν σχεδόν 14 % χαμηλότερο από εκείνο των άτεκνων γυναικών. Επίσης, οι γυναίκες εξακολουθούν να αμείβονται λιγότερο από τους άνδρες για την ίδια εργασία, με τη μισθολογική διαφορά μεταξύ των φύλων να υπολογίζεται σήμερα σε 14,8 %. Η Επιτροπή εξετάζει αυτά τα θέματα στο πλαίσιο των εργασιών της για την ισότητα και μέσω της νέας **στρατηγικής για την ισότητα των φύλων 2020 - 2025**²⁴.

Η επίτευξη μεγαλύτερης προόδου όσον αφορά την προσέλκυση εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας στην αγορά εργασίας θα βοηθούσε επίσης. Το 2019, το ποσοστό απασχόλησης των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας (55-64) ανερχόταν σε 59,1 % για την ΕΕ-27, έχοντας αυξηθεί έναντι του 44,1 % το 2009. Για να επιτευχθεί περαιτέρω πρόοδος απαιτούνται πολιτικές που θα επιτρέπουν στους εργαζόμενους την παραμονή στην αγορά εργασίας για μεγαλύτερο διάστημα, τη διατήρησή τους σε καλύτερη φυσική κατάσταση και την επικαιροποίηση των δεξιοτήτων τους, καθώς και την αναγνώριση νέων δεξιοτήτων και προσόντων. Μεσοπρόθεσμα, λόγω της γήρανσης του πληθυσμού θα απαιτηθεί ενδεχομένως περισσότερα άτομα να εργαστούν για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Η επικείμενη **πράσινη βίβλος για τη γήρανση** θα εξετάζει ενδελεχέστερα το ζήτημα αυτό, λαμβάνοντας πλήρως υπόψη τις αδυναμίες που αναδείχθηκαν στη διάρκεια της πανδημίας.

Η επένδυση στα επαγγελματικά προσόντα των ατόμων χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου θα συνεχίσει να αποτελεί κρίσιμη παράμετρο. Πάνω από το 10 % των νέων μεταξύ 18 και 24 ετών εξέρχονται από το σύστημα εκπαίδευσης ή κατάρτισης με χαμηλά ή καθόλου προσόντα, ποσοστό που υπερβαίνει το 20 % στις εξόχως απομακρυσμένες περιφέρειες. Από τα άτομα που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο, απασχολείται το 45 %. Η προσπάθεια υλοποίησης του Ευρωπαϊκού Χώρου Εκπαίδευσης έως το 2025, η αναδιαμόρφωση του Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας και η στήριξη της απασχόλησης των νέων θα αποτελέσουν σημαντικά εργαλεία για την αποκατάσταση της ισορροπίας.

Η προσέλκυση περισσότερων ανθρώπων με διαφορετικό υπόβαθρο στην αγορά εργασίας θα συμβάλει στην περαιτέρω αύξηση του ποσοστού απασχόλησης. Το ποσοστό απασχόλησης για τα

²⁴ Μια Ένωση ισότητας - Στρατηγική για την ισότητα των φύλων 2020-2025, εγκρίθηκε στις 5 Μαρτίου 2020 (COM(2020)152 final).

άτομα που έχουν γεννηθεί εκτός της ΕΕ είναι κατά 9,6 % χαμηλότερο έναντι των γεννημένων εντός της ΕΕ και εμφανίζεται ιδιαίτερα χαμηλό μεταξύ των γυναικών. Παρόμοια εμφανίζεται η κατάσταση και για τους υπηκόους τρίτων χωρών.

Το άνοιγμα της αγοράς εργασίας στα άτομα με αναπηρία θα συμβάλει σε μια πιο δίκαιη κοινωνία και στην άμβλυνση των επιπτώσεων της δημογραφικής αλλαγής. Ωστόσο, το ποσοστό απασχόλησης των ατόμων με αναπηρία στην ΕΕ είναι χαμηλό λόγω των πολλών εμποδίων που αντιμετωπίζουν, όπως οι διακρίσεις και οι δυσκολίες πρόσβασης σε χώρους εργασίας, καταλύματα και εκπαίδευση υψηλής ποιότητας. Τα εμπόδια μπορεί να οφείλονται σε αρνητικές αντιλήψεις και σε μια αθέμιτη προθυμία των εργοδοτών να προσλάβουν άτομα με αναπηρίες.

Μια μεγαλύτερη αγορά εργασίας με λιγότερους αποκλεισμούς προϋποθέτει την καταπολέμηση όλων των μορφών διακρίσεων που βασίζονται στο φύλο, τη φυλετική ή εθνική προέλευση, τη θρησκεία ή τις πεποιθήσεις, την αναπηρία, την ηλικία ή τον γενετήσιο προσανατολισμό. Οι φορείς και οι επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην προώθηση μιας αγοράς εργασίας χωρίς αποκλεισμούς, προς όφελος των εργαζομένων και των τοπικών κοινοτήτων.

3.1.2. ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΜΕΣΩ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Όσο η δεξαμενή των εργαζομένων συρρικνώνεται, θα γίνεται όλο και πιο σημαντική η οικονομική ανθεκτικότητα και η αύξηση της παραγωγικότητας. Αυτό θα είναι επίσης σημαντικό για τη βιώσιμη ανάκαμψη από την κρίση. Πριν από την έξαρση της πανδημίας, οι προβολές της Επιτροπής έδειχναν ότι η σταθεροποίηση της αύξησης του ΑΕΠ στο 1,3 % ετησίως έως το 2070 προϋποθέτει αύξηση της παραγωγικότητας εργασίας μεσοσταθμικά κατά 1,5 % ετησίως²⁵. Ωστόσο, η αύξηση της παραγωγικότητας εργασίας παρουσιάζει επιβράδυνση και υπολογιζόταν σε κάτω από 1% πριν από την έναρξη της κρίσης.

Η μετάβαση σε μια κλιματικά ουδέτερη και ψηφιακή οικονομία μπορεί να συμβάλει στην τόνωση της παραγωγικότητας. Η διπλή μετάβαση θα απαιτήσει διάχυση της καινοτομίας και της τεχνολογίας, με μια πιο κυκλική και ψηφιακή οικονομία που εισάγει νέα επιχειρηματικά μοντέλα και τρόπους εργασίας. Η πανδημία και οι επιπτώσεις της στις ζωές και στις οικονομίες μας ανέδειξαν τη σπουδαιότητα του ψηφιακού μετασχηματισμού σε όλους τους τομείς της οικονομίας και της κοινωνίας της ΕΕ. Απαιτείται επίσης ανταγωνιστικότητα και ισότιμες συνθήκες ανταγωνισμού, όπως ορίζεται στη **νέα βιομηχανική στρατηγική για την Ευρώπη**²⁶ που εγκρίθηκε πρόσφατα.

Η αυτοματοποίηση και οι νέες, πιο καθαρές τεχνολογίες μπορούν να συμβάλουν στην ενίσχυση της παραγωγικότητας εργασίας στο μέλλον· η δίκαιη για όλους μετάβαση θα είναι ουσιαστικής σημασίας για όσους πρέπει να αποκτήσουν νέες δεξιότητες ή να αλλάξουν απασχόληση. Σε αυτό το πνεύμα, η Επιτροπή πρότεινε ενίσχυση του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης με στόχο την άμβλυνση

²⁵ The 2018 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (2016-2070) [Έκθεση του 2018 για τη δημογραφική γήρανση: οικονομικές και δημοσιονομικές προβολές για τα κράτη μέλη της ΕΕ (2016-2070)], Institutional Paper 079, Ευρωπαϊκή Επιτροπή και Επιτροπή Οικονομικής Πολιτικής (2018).

²⁶ Μια νέα βιομηχανική στρατηγική για την Ευρώπη, εγκρίθηκε στις 10 Μαρτίου 2020 (COM(2020) 102 final).

των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων της μετάβασης, μέσα από την υποστήριξη της απόκτησης νέων δεξιοτήτων, τη συνδρομή των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στη δημιουργία νέων οικονομικών ευκαιριών, και τις επενδύσεις για τη μετάβαση στην καθαρή ενέργεια.

Η Ευρώπη χρειάζεται καλά εκπαιδευμένο και ευπροσάρμοστο εργατικό δυναμικό υψηλής εξειδίκευσης²⁷. Η καθιέρωση της δια βίου μάθησης για όλους θα καταστεί πολύ σημαντική. Κατά τα επόμενα χρόνια εκατομμύρια Ευρωπαίοι θα υποχρεωθούν να αναβαθμίσουν τις δεξιότητές τους ή να αποκτήσουν νέες. Η πιο αποτελεσματική προσέλευση δεξιοτήτων και ικανοτήτων από το εξωτερικό θα συμβάλει επίσης στην ικανοποίηση των αναγκών της αγοράς εργασίας.

Καθώς η διπλή μετάβαση επιταχύνεται, η Ευρώπη θα πρέπει να εξασφαλίσει ότι οι δεξιότητές της παραμένουν επίκαιρες, συμπεριλαμβανομένων των πράσινων και των ψηφιακών δεξιοτήτων. Προ κρίσης, υπήρχαν στην Ευρώπη προς πλήρωση περίπου 1 εκατ. θέσεις για ψηφιακούς εμπειρογνώμονες, και το 70 % των επιχειρήσεων ανέφεραν ότι καθυστερούσαν επενδύσεις τους επειδή δεν μπορούσαν να εξασφαλίσουν ανθρώπους με τις σωστές δεξιότητες. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι το 29 % του πληθυσμού της ΕΕ διέθετε ψηφιακές δεξιότητες χαμηλού επιπέδου το 2019, ενώ το 15 % δεν είχε καθόλου δεξιότητες. Η κρίση ανέδειξε έτι περαιτέρω τη σημασία των ψηφιακών δεξιοτήτων στην επικοινωνία και στην εργασία, για τα παιδιά, τους μαθητές/σπουδαστές, τους διδάσκοντες, τους εκπαιδευτές αλλά και όλους εμάς. Κατέδειξε ότι πολλοί άνθρωποι δεν έχουν ακόμη και σήμερα πρόσβαση στα αναγκαία εργαλεία. Η Επιτροπή θα εισηγηθεί **σχέδιο δράσης για την ψηφιακή εκπαίδευση** με στόχο την υλοποίηση συγκεκριμένων δράσεων για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων.

Τη λύση θα δώσει η επένδυση στα άτομα και στις δεξιότητές τους και η βελτίωση της πρόσβασης στην κατάρτιση και την εκπαίδευση. Αυτό απαιτεί από κοινού δράση της βιομηχανίας, των κρατών μελών, των κοινωνικών εταίρων και άλλων ενδιαφερομένων προκειμένου να συμβάλλουν στην αναβάθμιση και την απόκτηση νέων δεξιοτήτων και στην αποδέσμευση δημόσιων και ιδιωτικών επενδύσεων για το εργατικό δυναμικό. Η επικαιροποίηση του **θεματολογίου δεξιοτήτων** και η σύσταση σχετικά με την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, θα αποτελέσουν επίσης σημαντικά βήματα προς αυτή την κατεύθυνση.

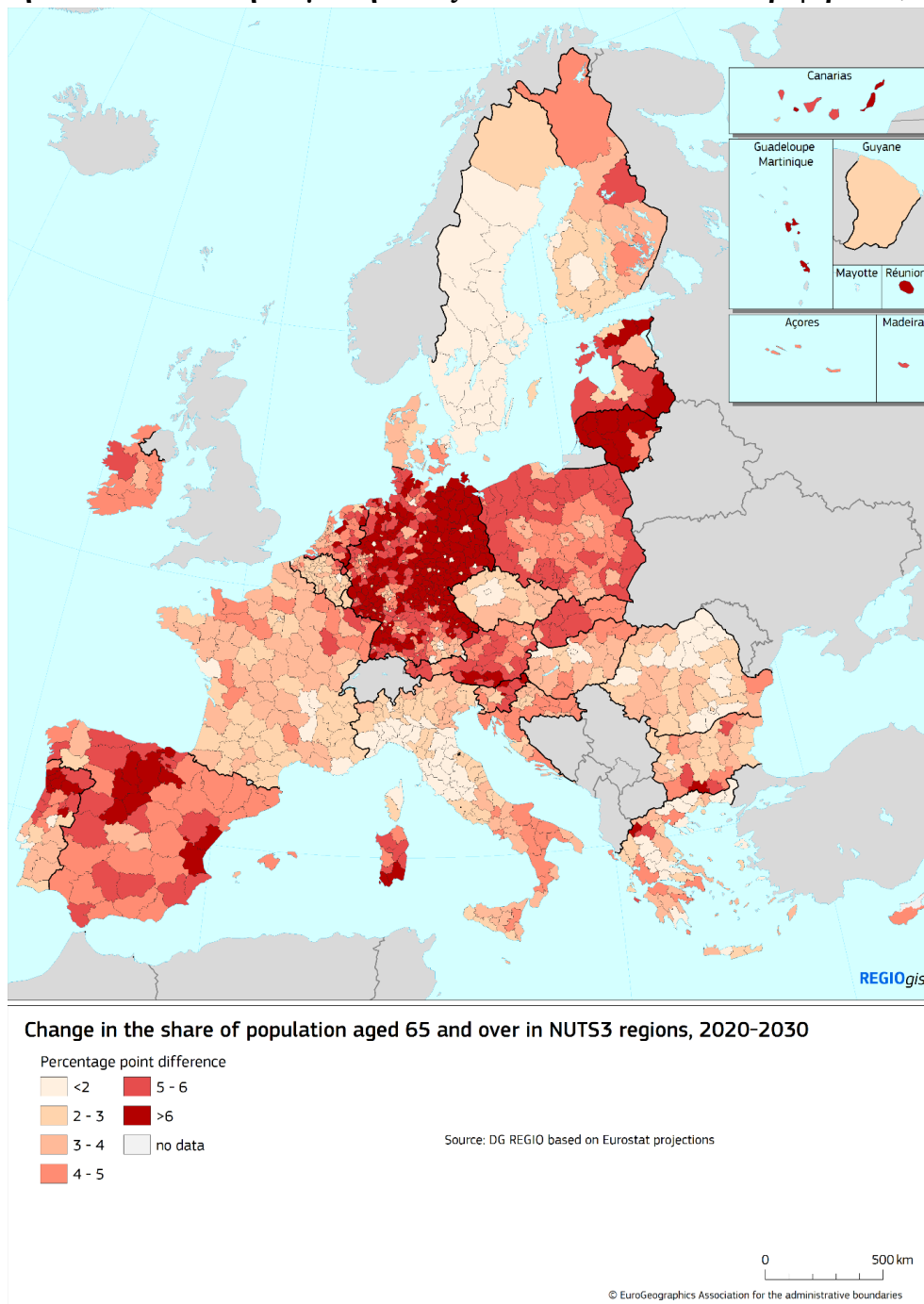
3.2. ΥΓΕΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΕΡΙΘΑΛΨΗ ΚΑΙ ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΑ ΦΡΟΝΤΙΔΑ

Τα ευρωπαϊκά συστήματα υγειονομικής περίθαλψης και μακροχρόνιας φροντίδας βρέθηκαν στην εμπροσθοφυλακή σε όλη τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19²⁸. Δέχθηκαν μεγάλη πίεση στη μάχη κατά του ιού τη στιγμή που βρίσκονταν ήδη σε κατάσταση αυξανόμενης πίεσης, μεταξύ άλλων, ως αποτέλεσμα της γήρανσης της κοινωνίας μας. Αυτό επηρεάζει ιδιαίτερα εκείνες τις περιφέρειες που, σύμφωνα με τις προβλέψεις, θα παρουσιάσουν σημαντική αύξηση στον αριθμό των ατόμων ηλικίας 65 ετών και άνω κατά τη δεκαετία 2020-2030.

²⁷ Πρβλ., π.χ., Canton, E., Thum-Thysen, A., Voigt, P. (2018) Economists' musings on human capital investment: How efficient is public spending on education in EU Member States? [Στοχασμοί οικονομολόγων για τις επενδύσεις στο ανθρώπινο κεφάλαιο: πόσο αποδοτική είναι η δημόσια δαπάνη για την εκπαίδευση στα κράτη μέλη της ΕΕ;] European Economy Discussion Paper 81: https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/economists-musings-human-capital-investment-how-efficient-public-spending-education-eu-member-states_en

²⁸ <https://www.ecdc.europa.eu/en/cases-2019-ncov-eueea>

Μεταβολή στο ποσοστό πληθυσμού ηλικίας 65 ετών και άνω ανά περιφέρεια²⁹, 2020-2030

Η έξαρση της πανδημίας του κορωνοϊού αποκάλυψε πόσο ευάλωτοι είναι οι ηλικιωμένοι σε πανδημίες και άλλες νόσους, κυρίως επειδή είναι πιο πιθανό να έχουν υποκείμενες παθήσεις. Κατέδειξε επίσης την ανάγκη για θωρακισμένα δημόσια συστήματα υγείας, καθώς και για μεγαλύτερες δυναμικότητες σε μονάδες εντατικής θεραπείας.

Τα πιο ανθεκτικά συστήματα υγείας χρειάζονται επαρκείς επενδύσεις και χρηματοδοτική στήριξη που να ανταποκρίνονται στον εξέχοντα ρόλο τους. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο η Επιτροπή εισηγήθηκε πρόσφατα το αυτοτελές πρόγραμμα EU4Health που έχει ως στόχο τη στήριξη των

²⁹ Ο χάρτης απεικονίζει τις περιφέρειες NUTS3. Η μέση περιφέρεια NUTS3 μιας χώρας έχει πληθυσμό μεταξύ 150 000 και 800 000. Τα στοιχεία αντιστοιχούν στις περιφερειακές προβολές της Eurostat (EUROPOP2013).

κρατών μελών και της ΕΕ στην ανάπτυξη ικανοτήτων και στην ενίσχυση της ετοιμότητας³⁰. Το πρόγραμμα θα συμβάλει στη διαμόρφωση ενός μακρόπνοου οράματος για συστήματα δημόσιας υγείας που θα χαρακτηρίζονται από αποτελεσματικότητα και ανθεκτικότητα, κατά κύριο λόγο επενδύοντας στην πρόληψη και στην επιτήρηση νοσημάτων και βελτιώνοντας την πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη, στη διάγνωση και στη θεραπεία για όλους. Μπορεί επίσης να αποτελέσει την αφετηρία μιας συζήτησης σχετικά με το τι περισσότερο θα μπορούσαμε να κάνουμε από κοινού για την αντιμετώπιση των κρίσεων, αλλά και γενικότερα στον τομέα της υγείας.

Η αυξανόμενη επιβάρυνση που συνεπάγονται οι χρόνιες παθήσεις θα αποτελέσει επίσης πρόκληση για τα συστήματα υγειονομικής περίθαλψης ανά την Ευρώπη. Εκτιμάται ότι οι εν λόγω παθήσεις αντιπροσωπεύουν ήδη το 70-80 % των δαπανών υγειονομικής περίθαλψης³¹. Περίπου 50 εκατομμύρια πολίτες της ΕΕ σήμερα πάσχουν από δύο ή περισσότερες χρόνιες παθήσεις³², και οι περισσότεροι από αυτούς έχουν ηλικία άνω των 65 ετών. Στο πλαίσιο των προσπαθειών για κλιμάκωση της πρόληψης, η **στρατηγική «Από το αγρόκτημα στο πιάτο»**³³ έχει ως στόχο να παράσχει στους Ευρωπαίους περισσότερες πληροφορίες και να τους ωθήσει σε καλύτερες διατροφικές επιλογές. Με δεδομένους τους αυξημένους κινδύνους που σχετίζονται με τις χρόνιες παθήσεις, η εκπόνηση του **ευρωπαϊκού σχεδίου για την καταπολέμηση του καρκίνου** θα είναι ουσιαστική τόσο για τη δική μας υγεία όσο και για την καλή λειτουργία των συστημάτων υγείας μας. Ο αθλητισμός και η σωματική άσκηση μπορούν επίσης να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο ως προς την πρόληψη και την προαγωγή στον τομέα της υγείας.

Η ζήτηση για επαγγελματίες της υγείας αναμένεται να αυξηθεί συμβαδίζοντας με τη ζήτηση για υγειονομική περίθαλψη και μακροχρόνια φροντίδα. Υπάρχουν ήδη ενδείξεις για ελλείψεις εργατικού δυναμικού³⁴ στον τομέα της υγείας³⁵ και της μακροχρόνιας φροντίδας. Οι εν εξελίξει εργασίες του ΟΟΣΑ σε σχέση με το προσωπικό που απασχολείται στον τομέα της μακροχρόνιας φροντίδας³⁶ καταδεικνύει πόσο σημαντική είναι η βελτίωση των εργασιακών συνθηκών στον τομέα αυτό και η ενίσχυση της ελκυστικότητας της εργασίας του φροντιστή. Παρά τον αυξανόμενο αριθμό των γιατρών και των νοσηλευτών σε όλες σχεδόν τις χώρες της ΕΕ κατά την τελευταία δεκαετία, εξακολουθούν να παρατηρούνται ελλείψεις σε γενικούς γιατρούς, ιδίως στην ύπαιθρο και στις απομακρυσμένες περιοχές, καθώς και στις εξόχως απόκεντρες περιφέρειες.

Η βασική πρόκληση είναι **να ικανοποιηθεί η αυξανόμενη ζήτηση για επαρκείς, προσιτές, ποιοτικές και οικονομικές υπηρεσίες υγείας και μακροχρόνιας φροντίδας όπως προβλέπεται στον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων.** Η διασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας της ανθρώπινης υγείας³⁷ απαιτεί τις σωστές υποδομές, όπως νοσοκομεία, ιδρύματα μακροχρόνιας φροντίδας και καταλύματα προσαρμοσμένα και εξοπλισμένα για ηλικιωμένους. Σε αντίθεση με την υγειονομική περίθαλψη, η κοινωνική προστασία για τη μακροχρόνια φροντίδα δεν υφίσταται σε όλα τα κράτη μέλη. Η επίσημη παροχή μακροχρόνιας φροντίδας είναι δαπανηρή και συχνά βαρύνει το

³⁰ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το EU4Health, βλέπε: https://ec.europa.eu/health/funding/eu4health_el

³¹ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12983-2013-INIT/en/pdf>

³² Η κατάσταση της υγείας στην ΕΕ, Προφίλ υγείας ανά χώρα 2019, έρευνα SHARE (2017).

³³ Για περισσότερες πληροφορίες, βλ.: https://ec.europa.eu/food/farm2fork_en

³⁴ Οι ελλείψεις αυτές μπορεί να έχουν διάφορες αιτίες, όπως τα επίπεδα των αμοιβών και οι συνθήκες εργασίας.

³⁵ Η κατάσταση της υγείας στην ΕΕ, Η υγεία με μια ματιά: Ευρώπη 2018, ΟΟΣΑ/ΕΕ (2018), σ. 178 και 180

³⁶ Για περισσότερες πληροφορίες, βλ.: <https://www.oecd.org/els/health-systems/who-cares-attracting-and-retaining-elderly-care-workers-92c0ef68-en.htm>

³⁷ Βλ. άρθρο 35 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ίδιο το άτομο που χρειάζεται βοήθεια ή την οικογένειά του. Καθώς ο πληθυσμός της Ευρώπης γηράσκει και τα νοικοκυριά γίνονται μικρότερα, αυτό είναι πιθανό να εξελιχθεί σε μια διαρκή πρόκληση για πολλούς.

Η αναδυόμενη «οικονομία της τρίτης ηλικίας» μπορεί να παράσχει ευκαιρίες για τους τομείς της υγείας και της μακροχρόνιας φροντίδας. Μπορεί να αποτελέσει μοχλό καινοτομίας και να συμβάλει στην παροχή υπηρεσιών φροντίδας υψηλής ποιότητας με πιο αποτελεσματικό τρόπο. Ο ψηφιακός μετασχηματισμός μπορεί να προσφέρει στα ηλικιωμένα άτομα τη δυνατότητα να παρακολουθούν τα ίδια την κατάσταση της υγείας τους. Ο αντίκτυπος των ψηφιακών τεχνολογιών στον τομέα της υγείας και της μακροχρόνιας φροντίδας μπορεί να είναι τριπλά θετικός: βελτιωμένη ποιότητα ζωής, αύξηση της αποδοτικότητας της υγειονομικής περίθαλψης και της μακροχρόνιας φροντίδας, μεγέθυνση της αγοράς και ανάπτυξη του κλάδου³⁸. Η έρευνα και η καινοτομία θα είναι καίριας σημασίας στο πλαίσιο αυτό.

3.3. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΟΥΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥΣ

Μια γηραιότερη Ευρώπη με μικρότερο εργατικό δυναμικό είναι πιθανό να έχει ως αποτέλεσμα αύξηση της πίεσης στους δημόσιους προϋπολογισμούς – σε μια περίοδο κατά την οποία οι προσπάθειες ανάκαμψης απαιτούν σημαντική χρηματοδότηση. Πριν από την κρίση, οι προβλέψεις έδειχναν ότι το συνολικό κόστος της γήρανσης³⁹ στην ΕΕ θα ανερχόταν στο 26,6 % του ΑΕΠ έως το 2070.

Η Ευρώπη θα βρεθεί αντιμέτωπη με μια τεράστια πρόκληση εν όψει της χρηματοδότησης των δαπανών που συνδέονται με τη δημογραφική γήρανση, με τρόπο που να είναι συν τοις άλλοις **δίκαιος για όλες τις γενιές**. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η αναλογία των ανθρώπων που πληρώνουν φόρους και ασφαλιστικές εισφορές προς εκείνους που εισπράττουν συντάξεις και άλλα επιδόματα μειώνεται με ταχύ ρυθμό. Το 2019, υπήρχαν κατά μέσο όρο 2,9 άτομα παραγωγικής ηλικίας για κάθε άτομο άνω των 65 ετών. Το 2070, η αναλογία αυτή προβλέπεται ότι θα έχει μειωθεί στο 1,7.

Ενώ το μεγαλύτερο μέρος των δαπανών που συνδέονται με τη δημογραφική γήρανση θα διατίθενται στην υγειονομική περίθαλψη και τη μακροχρόνια φροντίδα, η δαπάνη για τις δημόσιες συντάξεις προβλέπεται επίσης ότι θα παρουσιάσει αύξηση σε σχέση με το ΑΕΠ έως το 2040. Χάρη στον αντίκτυπο των **ουσιαστικών μεταρρυθμίσεων των συνταξιοδοτικών συστημάτων στα περισσότερα κράτη μέλη**, η εν λόγω δαπάνη προβλέπεται να αυξηθεί στη συνέχεια με βραδύτερο ρυθμό σε σχέση με το ΑΕΠ, επανερχόμενη στο ίδιο περίπου ποσοστό του ΑΕΠ όπως και το 2016, αν και σε ορισμένα κράτη μέλη οι πρόσφατες συνταξιοδοτικές μεταρρυθμίσεις θα οδηγήσουν σε υψηλότερες προβλεπόμενες συνταξιοδοτικές δαπάνες. Κατά τον σχεδιασμό λύσεων για τα ζητήματα αυτά, **οι φορείς χάραξης πολιτικής έχουν να αντιμετωπίσουν υψηλό βαθμό αβεβαιότητας**. Ο τρόπος με τον οποίο θα εξελιχθούν οι δημόσιες δαπάνες δεν εξαρτάται μόνο από τις δημογραφικές τάσεις αλλά και από άλλους παράγοντες όπως η τεχνολογική πρόοδος στη διάγνωση, στις θεραπείες, στα φαρμακευτικά σκευάσματα και στον ιατρικό εξοπλισμό, ή η αυξημένη ζήτηση για τις δημόσιες

³⁸ Ο «τριπλά θετικός αντίκτυπος» έχει τη στήριξη της Ευρωπαϊκής σύμπραξης καινοτομίας για την ενεργό και υγιή γήρανση. Για περισσότερες πληροφορίες, βλέπε: https://ec.europa.eu/eip/ageing/about-the-partnership_en

³⁹ Στην έκθεση του 2018 για τη δημογραφική γήρανση, ως συνολικό κόστος της γήρανσης ορίζεται η δημόσια δαπάνη για συντάξεις, υγειονομική περίθαλψη, μακροχρόνια φροντίδα, εκπαίδευση και επιδόματα ανεργίας.

υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης και μακροχρόνιας φροντίδας⁴⁰. Όλα αυτά συνεπάγονται πρόσθετα κόστη σε μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο επίπεδο. Χωρίς αλλαγή πολιτικής, θα ασκηθεί επίσης αυξημένη πίεση στην ιδιωτική δαπάνη, καθώς οι χρήστες υπηρεσιών μακροχρόνιας φροντίδας μπορεί να κληθούν να καλύψουν μεγαλύτερο μέρος του συνολικού κόστους.

Οι περισσότερες υπάρχουσες προβολές λαμβάνουν ως ανώτατο όριο ηλικίας συμμετοχής στην ομάδα του πληθυσμού παραγωγικής ηλικίας τα 65 έτη. Ωστόσο, στο μέλλον περισσότερα άτομα θα παραμείνουν στην εργασία μέχρι μεγαλύτερη ηλικία. Η εφαρμογή ενός μεγαλύτερου ανώτατου ορίου μεταβάλλει σημαντικά τις προβολές. Ωστόσο, όλα τα στοιχεία καταδεικνύουν τη σπουδαιότητα των καλών συνθηκών εργασίας, της θωράκισης των δημόσιων συστημάτων υγείας, της δια βίου μάθησης και της διαρκούς επένδυσης στην απόκτηση δεξιοτήτων και στην εκπαίδευση.

Η φτώχεια στην τρίτη ηλικία είναι πιθανό να αποτελέσει οξυνόμενο πρόβλημα όσο εξελίσσεται η δημογραφική αλλαγή. Σήμερα, η πλειονότητα των συνταξιούχων έχουν ένα εισόδημα από τις συντάξεις τους το οποίο τους επιτρέπει να διατηρούν το επίπεδο διαβίωσής τους και τους προστατεύει από τη φτώχεια στην τρίτη ηλικία⁴¹. Αυτό δεν σημαίνει ότι έχει εξαλειφθεί η φτώχεια στην τρίτη ηλικία για τα άτομα άνω των 64 ετών. Το 2018, στην ΕΕ-27, το 15,5 % των ατόμων ηλικίας 65 ετών και άνω αντιμετώπιζαν κίνδυνο φτώχειας⁴².

Οι γυναίκες είναι πιθανότερο να πληγούν από τη φτώχεια στην τρίτη ηλικία. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι τείνουν να έχουν χαμηλότερα ποσοστά απασχόλησης, περισσότερες διακοπές στην εργασιακή σταδιοδρομία τους, χαμηλότερους μισθούς και στο ότι απασχολούνται σε μεγαλύτερο ποσοστό σε θέσεις μερικής⁴³ και προσωρινής απασχόλησης⁴⁴. Οι γυναίκες εισπράττουν μηνιαίες συντάξεις που είναι περίπου κατά ένα τρίτο χαμηλότερες από εκείνες των ανδρών, ενώ έχουν υψηλότερο προσδόκιμο ζωής.

Τα άτομα με αναπηρία, ομάδα πιο ευάλωτη στη φτώχεια, ενδέχεται να αντιμετωπίσουν πρόσθετους κινδύνους. Τα άτομα με αναπηρία σε παραγωγική ηλικία είναι πολλές φορές δικαιούχοι ειδικών παροχών και ενισχύσεων. Ωστόσο, φτάνοντας στην ηλικία συνταξιοδότησης, μπορεί να πάψουν να είναι δικαιούχοι, γεγονός που μπορεί να αποτελέσει πρόσθετη αιτία φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού.

Ταυτόχρονα, ένας πιο ηλικιωμένος πληθυσμός προσφέρει επίσης νέες ευκαιρίες για τις οικονομίες μας. Οι ηλικιωμένοι καταναλωτές αντιπροσωπεύουν μεγάλο μέρος της οικονομίας και η κατανάλωση των ατόμων ηλικίας άνω των 50 ετών σε ολόκληρη την ΕΕ ανήλθε σε 3,7 τρισ. EUR το 2015. Οι προβολές δείχνουν ότι θα αυξάνει κατά περίπου 5 % ετησίως, φτάνοντας τα 5,7 τρισ. EUR

⁴⁰ Για λεπτομερή ανάλυση των παραγόντων αύξησης των δαπανών υγειονομικής περίθαλψης και μακροχρόνιας φροντίδας, βλέπε: Κοινή έκθεση σχετικά με την υγειονομική περίθαλψη και τα συστήματα μακροχρόνιας περίθαλψης και τη δημοσιονομική βιωσιμότητα, Ευρωπαϊκή Επιτροπή και Επιτροπή Οικονομικής Πολιτικής (ΕΟΠ), 2016.

⁴¹ Η φτώχεια στην τρίτη ηλικία έχει δύο συνισταμένες: τα άτομα με εισόδημα κάτω από το 60% του εθνικού διάμεσου εισοδήματος και τα άτομα που δεν είναι σε θέση να αγοράσουν τουλάχιστον τέσσερα από δέκα είδη πρώτης ανάγκης (βλέπε https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Material_deprivation)

⁴² Για λεπτομερή ανάλυση των επιπτώσεων της δημογραφικής αλλαγής στην επάρκεια των συντάξεων: Έκθεση του 2018 για την επάρκεια των συντάξεων: τρέχουσα και μελλοντική επάρκεια των εισοδημάτων των ηλικιωμένων στην ΕΕ, Ευρωπαϊκή Επιτροπή και Επιτροπή Κοινωνικής Προστασίας (ΕΚΠ), 2018

⁴³ Το 2018, στην ΕΕ-27, 30,5 % των γυναικών και 9,2 % των ανδρών εργάζονταν υπό καθεστώς μερικής απασχόλησης (Eurostat, ΕΕΔ).

⁴⁴ Το μερίδιο των συμβάσεων ορισμένου χρόνου για την ηλικιακή ομάδα 15 – 64 παρέμεινε σταθερό τα τελευταία έτη. Το 2018, ανήλθε στο 12,1 % της συνολικής απασχόλησης. Το μερίδιο μεταξύ των γυναικών είναι ελαφρώς υψηλότερο (13,1 %) έναντι των ανδρών (11,2 %) (Eurostat).

το 2025. Η πράσινη βίβλος της Επιτροπής για τη γήρανση θα εξετάσει επίσης τον τρόπο με τον οποίο μπορούμε να αξιοποιήσουμε στο έπακρο αυτές τις ευκαιρίες.

3.4. Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΚΑΙ Η ΤΟΠΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ⁴⁵

Οι διάφορες περιφέρειες επηρεάζονται με διαφορετικό τρόπο από τη δημοκρατική αλλαγή. Ορισμένες έχουν σχετικά ηλικιωμένο πληθυσμό, με μέση ηλικία άνω των 50 ετών, ενώ σε άλλες περιφέρειες η μέση ηλικία είναι κάτω των 42,5 ετών - π.χ. σε Λουξεμβούργο, Κύπρο, Ιρλανδία, νότια Ισπανία, Πολωνία, βόρεια Ρουμανία, Σλοβακία και νότια Σουηδία (ή σε τμήματα αυτών των χωρών).

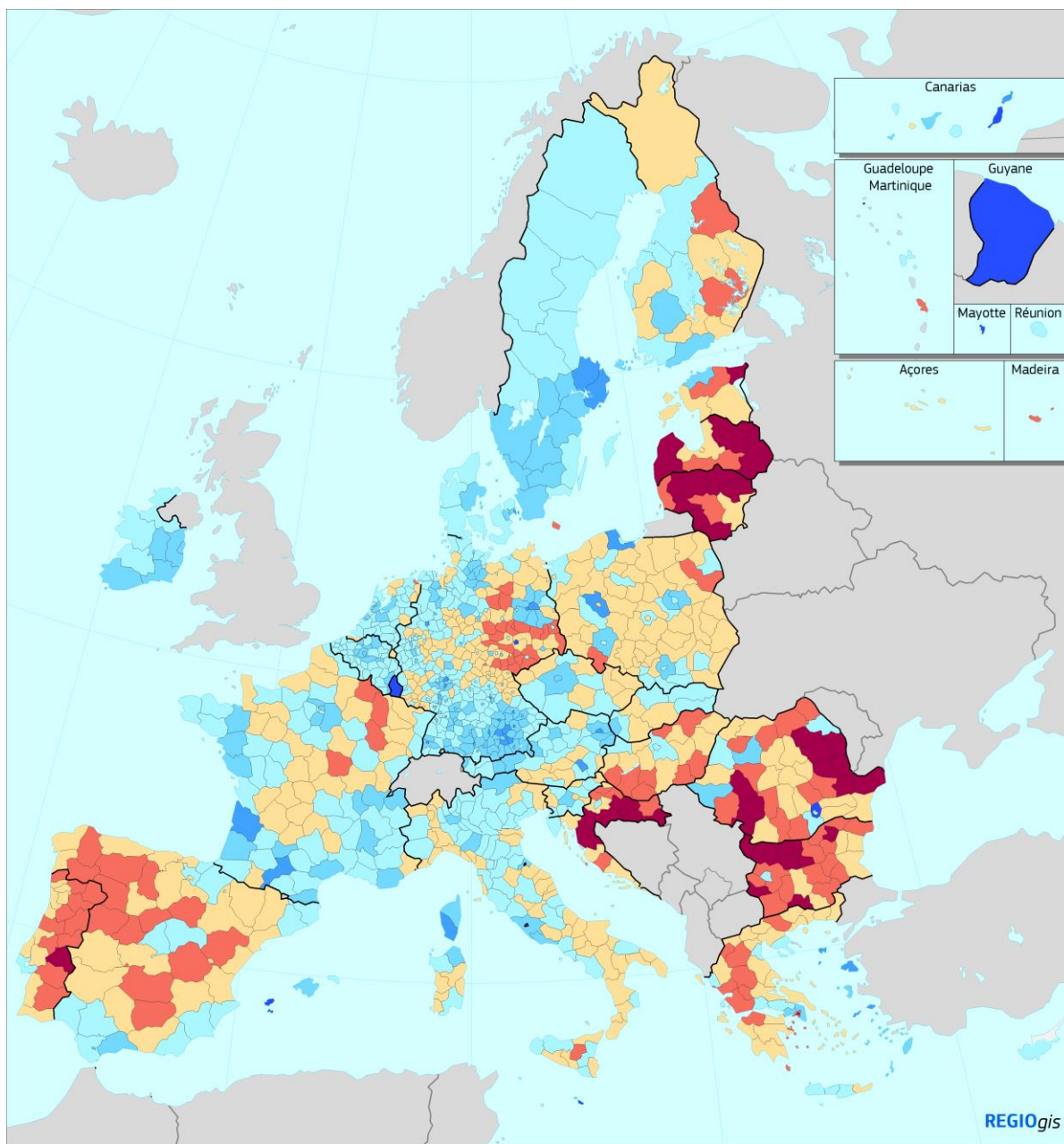
Σε περιφερειακό επίπεδο, οι πληθυσμιακές μετακινήσεις επηρεάζουν επίσης σημαντικά το δημογραφικό προφίλ μιας περιφέρειας. Το φαινόμενο αυτό είναι πιο έντονα αισθητό στις περιοχές όπου καταγράφονται κυρίως μετακινήσεις νέων ανθρώπων. Οι μετακινήσεις αυτές επηρεάζουν επίσης τον συνολικό πληθυσμό μιας περιφέρειας. Το 65 % του πληθυσμού της ΕΕ ζει σε περιφέρειες στις οποίες σημειώθηκε πληθυσμιακή αύξηση μεταξύ 2011 και 2019. Για ορισμένες περιφέρειες, η συρρίκνωση του πληθυσμού αποτελεί μακροχρόνια τάση, που συχνά εκτείνεται σε βάθος δεκαετιών, ενώ αναμένεται ότι και άλλες περιφέρειες θα καταγράψουν πληθυσμιακή μείωση στη διάρκεια της επόμενης δεκαετίας και πέραν αυτής.

Για να αποφευχθεί η περαιτέρω επιδείνωση της κατάστασης ως αποτέλεσμα της πανδημίας, η Επιτροπή πρότεινε τη διάθεση πρόσθετων πόρων για την πολιτική συνοχής με στόχο τη λήψη μέτρων ανασύνταξης και ανάκαμψης μετά την κρίση μέσω μιας νέας πρωτοβουλίας, της λεγόμενης REACT-EU⁴⁶. Το προτεινόμενο μέσο ανάκαμψης «Next Generation EU» προβλέπει πρόσθετη ενίσχυση για τη χρηματοδότηση βασικών μέτρων ανασύνταξης μετά την κρίση και για τη στήριξη των εργαζομένων και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, των συστημάτων υγείας και της πράσινης και της ψηφιακής μετάβασης στις περιφέρειες. Επιπλέον, το πρόγραμμα αγροτικής ανάπτυξης της ΕΕ θα διαδραματίσει καίριο ρόλο στη στήριξη της ανάκαμψης.

⁴⁵ Ο όρος περιφερειακή αναφέρεται στο επίπεδο NUTS3 και ο όρος τοπική στις ΤΑΜ (τοπικές διοικητικές μονάδες).

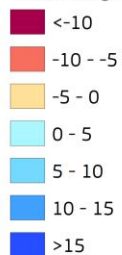
⁴⁶ COM(2020) 451 final, 28.5.2020

Συνολική πληθυσμιακή μεταβολή ανά περιφέρεια⁴⁷, 2011-2019

Total population change in NUTS3 regions, 2011-2019

Total change (%)

EU-27 = 1.56%

Source: DG REGIO based on Eurostat data (demo_r_pjanaggr3) and JRC data (ARDECO database)

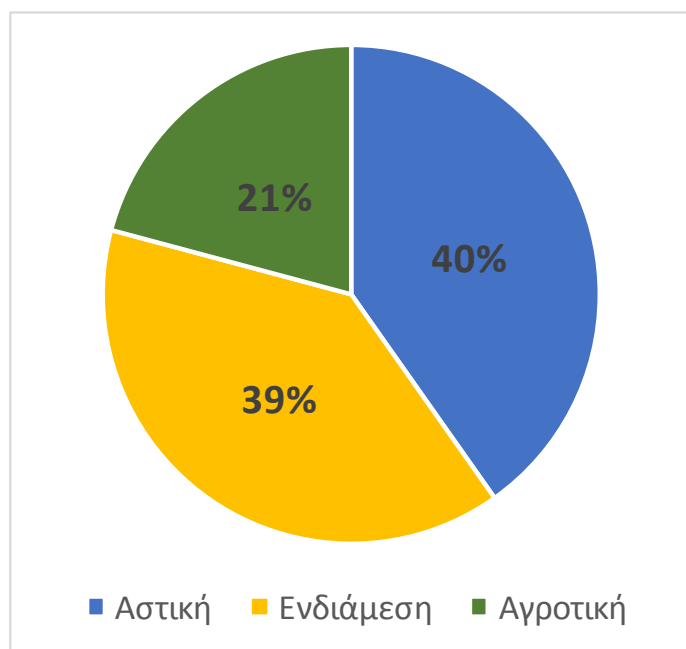
0 500 km

© EuroGeographics Association for the administrative boundaries

⁴⁷ Ο χάρτης απεικονίζει τις περιφέρειες NUTS3. Η μέση περιφέρεια NUTS3 μιας χώρας έχει πληθυσμό μεταξύ 150 000 και 800 000.

Η δημογραφική αλλαγή επηρεάζει με διαφορετικό τρόπο τα αστικά κέντρα και την ύπαιθρο. Οι περιφέρειες της ΕΕ κατατάσσονται σε διαφορετικές κατηγορίες, ανάλογα με το αν έχουν περισσότερο αστικό ή αγροτικό χαρακτήρα, ή ακόμη ενδιάμεσο χαρακτήρα. Η κάθε κατηγορία έχει τα δικά της χαρακτηριστικά. Το μέγεθος και η πυκνότητα του πληθυσμού των οικισμών παρουσιάζουν μείωση ξεκινώντας από τις αστικές και περνώντας στις ενδιάμεσες και, τέλος, στις αγροτικές περιφέρειες. Στη διάρκεια της πανδημίας, φαίνεται ότι η πυκνότητα του πληθυσμού και η κατηγορία της περιφέρειας επηρέασαν τη διασπορά του ιού. Εκτιμάται ότι ο ιός εκδηλώθηκε νωρίτερα και διαδόθηκε ταχύτερα στις αστικές περιφέρειες σε σύγκριση με τις ενδιάμεσες και τις αγροτικές περιφέρειες⁴⁸.

Πληθυσμός της ΕΕ-27 με βάση την τυπολογία των περιφερειών (αστικές-ενδιάμεσες-αγροτικές), 2019

Πηγή: Eurostat

Στις αγροτικές περιφέρειες, ο πληθυσμός μειώθηκε κατά 0,8 εκατομμύρια μεταξύ 2014 και 2019. Ωστόσο, ο αριθμός αυτός δεν περιγράφει πλήρως την κατάσταση. Σε ορισμένα κράτη μέλη οι εν λόγω περιφέρειες κατέγραψαν αύξηση άνω του 0,2 % ετησίως ενώ σε άλλα υπήρξε μείωση κατά το ίδιο ποσοστό. Σε οκτώ κράτη μέλη, οι αγροτικές περιφέρειες καταγράφουν πληθυσμιακή μείωση από το 1991: πρόκειται για τα τρία κράτη της Βαλτικής, τη Βουλγαρία, την Κροατία, την Ουγγαρία, την Πορτογαλία και τη Ρουμανία. Πρόσφατες έρευνες του ΟΟΣΑ δείχνουν ότι οι περιφέρειες που

⁴⁸ <http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC120680>

βρίσκονται κοντά σε πόλεις παρουσιάζουν αυξητικές τάσεις, ενώ οι πιο απομακρυσμένες περιφέρειες⁴⁹ φθίνουν πληθυσμιακά.

Οι αστικές περιφέρειες στην ΕΕ παρουσιάζουν διαφορετική εικόνα – ο πληθυσμός τους αυξήθηκε κατά 3,8 εκατ. στη διάρκεια της ίδιας περιόδου. Ωστόσο, στη Λετονία και στην Ελλάδα κατέγραψαν μείωση κατά 0,3 % και 0,6 % αντίστοιχα. Το 22 % του αστικού πληθυσμού ζούσε σε περιφέρεια που έχασε πληθυσμό μεταξύ 2014 και 2019. Σε 14 κράτη μέλη, όλες οι αστικές περιφέρειες κατέγραψαν αύξηση του πληθυσμού τους.

3.4.1. ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ, ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΕ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

Όλες οι περιοχές της Ευρώπης επιδιώκουν να διαθέτουν υπηρεσίες και υποδομές για την εξυπηρέτηση των αναγκών του πληθυσμού τους. Τόσο σε περίπτωση αύξησης όσο και σε περίπτωση μείωσης του πληθυσμού, πρέπει να προσαρμόζονται αναλόγως οι υπηρεσίες και οι υποδομές στους τομείς των μεταφορών, του ψηφιακού μετασχηματισμού, της στέγης, των σχολείων, της υγειονομικής περίθαλψης και της μακροχρόνιας φροντίδας, καθώς και της κοινωνικής ένταξης.

Οι επιπτώσεις της δημογραφικής αλλαγής σε μια συγκεκριμένη περιφέρεια εξαρτώνται κατά πολύ από τον ρυθμό και το μέγεθος της πληθυσμιακής μεταβολής, και από το εάν η περιφέρεια διαθέτει τα μέσα για να αντιμετωπίσει αυτή τη μεταβολή. Οι περισσότερες περιφέρειες που καταγράφουν ταχεία πληθυσμιακή αύξηση έχουν κατά κεφαλήν ΑΕΠ που υπερβαίνει τον ενωσιακό μέσο όρο, ενώ οι περιφέρειες με ταχεία πληθυσμιακή μείωση τείνουν να έχουν συγκριτικά χαμηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Οι περιφέρειες με χαμηλό εισόδημα και ταχεία πληθυσμιακή αλλαγή αντιμετωπίζουν τις μεγαλύτερες δυσκολίες.

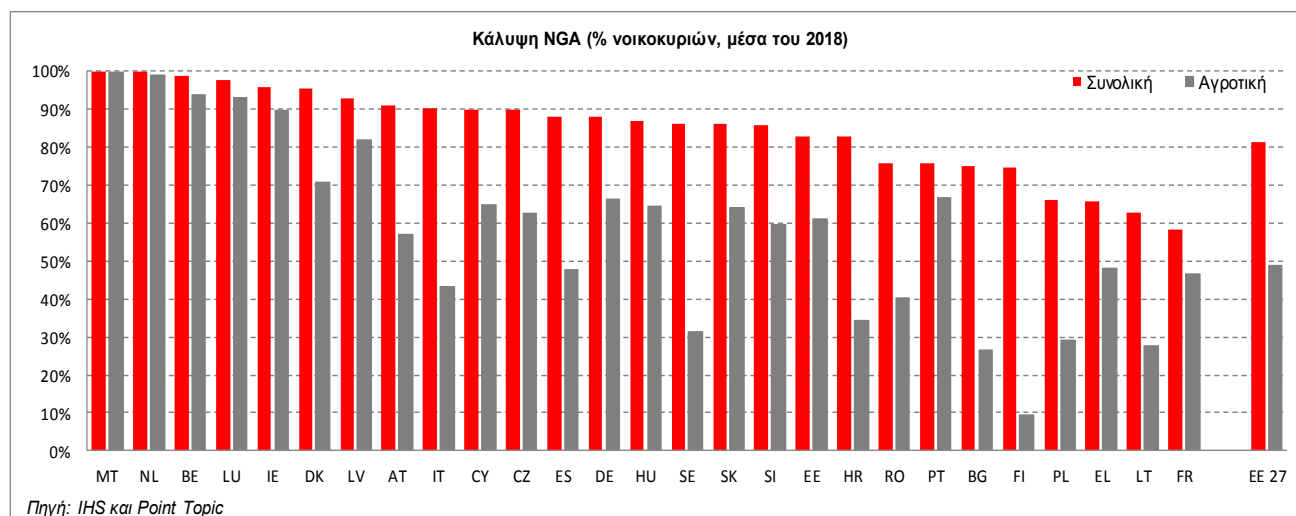
31 εκατ. άτομα, δηλαδή το 7 % του πληθυσμού της ΕΕ, ζουν σε περιφέρειες που αντιμετωπίζουν τη **διπλή πρόκληση της ταχείας πληθυσμιακής μείωσης και του χαμηλού κατά κεφαλήν ΑΕΠ.** Πολλές από αυτές τις περιφέρειες ανήκουν στα κράτη της Βαλτικής, στη Βουλγαρία, την Κροατία, την Ουγγαρία, την Πορτογαλία και τη Ρουμανία. Περιφέρειες της Ελλάδας και της Ισπανίας αντιμετωπίζουν επίσης την ίδια κατάσταση, όπως και κάποιες περιφέρειες στην ανατολική Γερμανία, στη Γαλλία και στην Πολωνία.

Για να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά οι επιπτώσεις της τοπικής και περιφερειακής δημογραφικής αλλαγής πρέπει να συνεκτιμηθεί τι είναι αυτό που ωθεί τους ανθρώπους στο να επιθυμούν να εγκατασταθούν σε μια περιφέρεια ή, αντίστροφα, να εγκαταλείψουν μια περιφέρεια. Οι αιτίες συνοψίζονται στις ευκαιρίες απασχόλησης και στην ποιότητα ζωής. Η ποιότητα ζωής σε μια συγκεκριμένη περιφέρεια μπορεί να επηρεάζεται από πολλούς διαφορετικούς παράγοντες, είτε πρόκειται για το φυσικό περιβάλλον, την πρόσβαση σε υπηρεσίες (όπως η παιδική φροντίδα, η προσβασιμότητα για τα άτομα με αναπηρία, η ποιοτική εκπαίδευση, η υγειονομική περίθαλψη, η μακροχρόνια φροντίδα, η στέγη, οι υπηρεσίες αναψυχής και πολιτισμού) ή τη διαθεσιμότητα και την ποιότητα των υποδομών (όπως το οδικό και σιδηροδρομικό δίκτυο, ο ενεργειακός εφοδιασμός, η πρόσβαση στο διαδίκτυο).

⁴⁹ Για περισσότερες πληροφορίες, βλ.: <https://doi.org/10.1787/b902cc00-en>

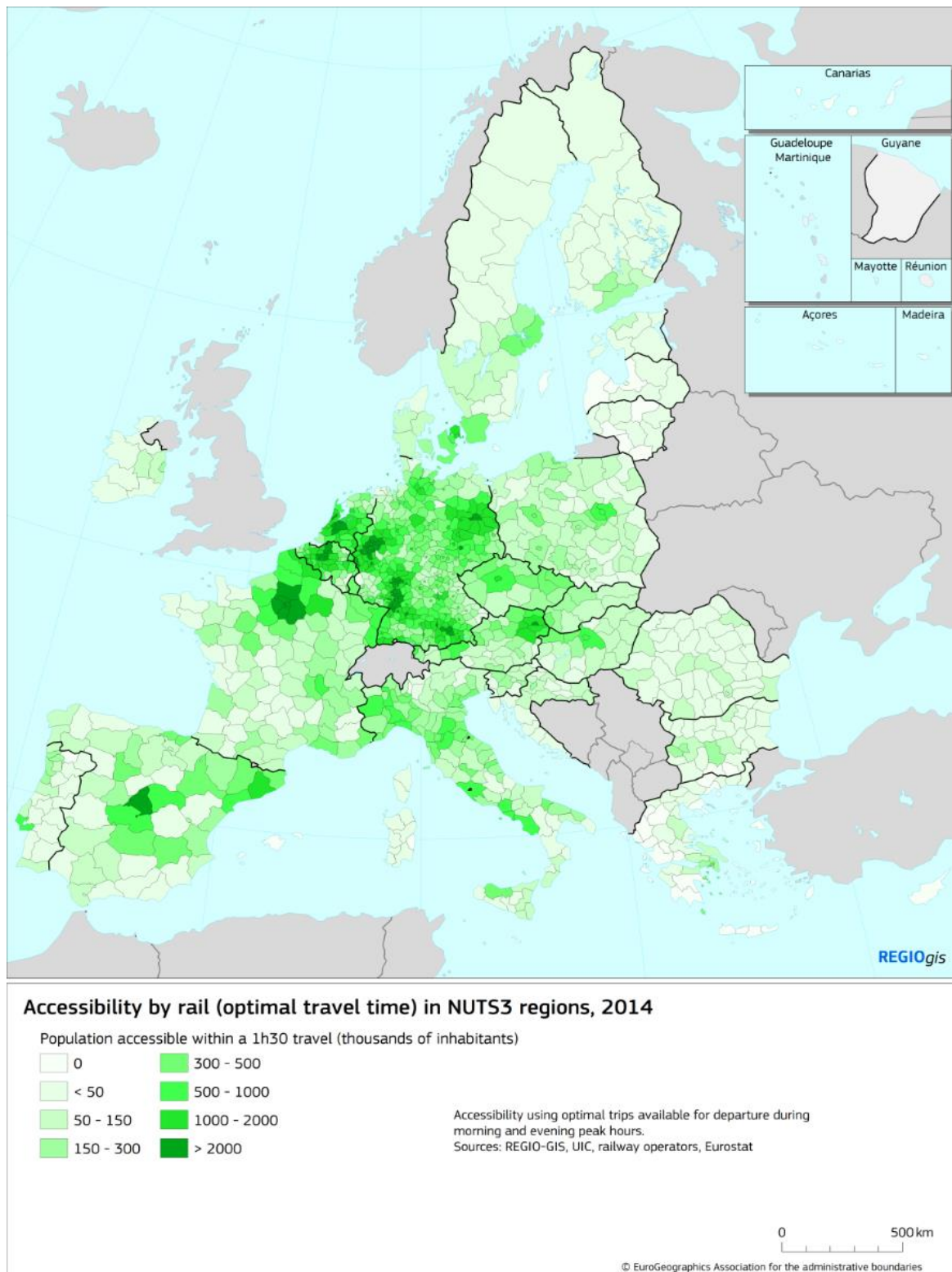
Οι συνιστώσες της προσβασιμότητας και της συνδεσιμότητας θα γίνουν πιο σημαντικές για την προοπτική μιας περιφέρειας. Έχουν αντίκτυπο στην οικονομική προοπτική μιας περιφέρειας και στη δυνατότητά της να προσφέρει ελκυστικές θέσεις εργασίας. Με την Ευρώπη στο ξεκίνημα της πράσινης μετάβασής της, η ανάγκη για καθαρές, συχνές, προσβάσιμες και προσιτές δημόσιες μεταφορές θα διαδραματίζει ολοένα σημαντικότερο ρόλο στην ελκυστικότητα μιας περιφέρειας. Όσο προχωρά ο ψηφιακός μετασχηματισμός της Ευρώπης, θα υπάρχει προσδοκία για υψηλής ποιότητας πρόσβαση σε ευρυζωνικές υπηρεσίες επόμενης γενιάς. Η ευρυζωνική πρόσβαση επόμενης γενιάς μπορεί να συμβάλει στη γεφύρωση του χάσματος μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών στον ψηφιακό τομέα.

Κάλυψη της πρόσβασης σε ευρυζωνικές υπηρεσίες επόμενης γενιάς

Οι επενδύσεις σε υποδομές και υπηρεσίες, μεταξύ άλλων μέσω της πολιτικής συνοχής, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της λύσης. Οι υποδομές έχουν πολλές διαφορετικές διαστάσεις, στις οποίες περιλαμβάνεται η διαθεσιμότητα ψηφιακών υπηρεσιών (μεταξύ άλλων η πρόσβαση στις τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνιών και η κάλυψη 5G), υπηρεσιών εκπαίδευσης και υγειονομικής περίθαλψης, καθώς και υπηρεσιών αναψυχής και πολιτισμού.

Προσβασιμότητα μέσω σιδηροδρόμου ανά περιφέρεια⁵⁰, 2014

Οι περιφερειακές πρωτοβουλίες μπορούν να βελτιώσουν την ποιότητα ζωής, την πρόσβαση σε υπηρεσίες και υποδομές και να αντιμετωπίσουν τις αρνητικές επιπτώσεις της πληθυσμιακής συρρίκνωσης. Π.χ., το τοπικό επιχειρηματικό περιβάλλον μπορεί να βελτιωθεί μέσω υπηρεσιών

⁵⁰ Ο χάρτης απεικονίζει τις περιφέρειες NUTS3. Η μέση περιφέρεια NUTS3 μιας χώρας έχει πληθυσμό μεταξύ 150 000 και 800 000.

στήριξης των επιχειρήσεων, οι οποίες θα παρέχουν κίνητρα για καινοτομία και έρευνα. Η τοπική ανάπτυξη μέσω της κοινότητας μπορεί να ανταποκριθεί στις ανάγκες των πολιτών και να βελτιώσει την ποιότητα ζωής σε τοπικό επίπεδο. Η ταχεία επίτευξη συμφωνίας για τον επόμενο μακροπρόθεσμο προϋπολογισμό της ΕΕ, και το μέσο ανάκαμψης Next Generation EU⁵¹, θα διασφαλίσουν τον σημαντικό ρόλο των ευρωπαϊκών κονδυλίων και των προγραμμάτων της πολιτικής συνοχής στη στήριξη αυτού του έργου.

Το κεντρικό ερώτημα για τις δημόσιες πολιτικές είναι πώς μπορούν να αναπτύξουν βιώσιμες λύσεις. Το περιφερειακό και το τοπικό επίπεδο έχουν αποδείξει την ικανότητά τους να καινοτομούν και να διαχειρίζονται τη δημογραφική αλλαγή με έξυπνο τρόπο. Η αξιοποίηση αυτής της εμπειρίας θα είναι καίριας σημασίας για την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών και την ανάπτυξη καινοτόμων ιδεών, προϊόντων ή υπηρεσιών.

Κάθε πολιτική που επιχειρεί να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις σε περιφερειακό επίπεδο πρέπει να επικεντρώνεται στην επιτόπια κατάσταση. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η κατάσταση παρουσιάζει διαφορές μεταξύ των χωρών και στο εσωτερικό της κάθε χώρας, με μεγαλύτερη απόκλιση μεταξύ αστικών-αγροτικών περιφερειών σε ορισμένες περιοχές και αντίθετες τάσεις σε άλλες. Το 2018, το ποσοστό του πληθυσμού που αντιμετώπιζε κίνδυνο φτώχειας ήταν ιδιαίτερα υψηλό στους αστικούς πληθυσμούς μεγάλου μέρους της δυτικής Ευρώπης, ενώ στα ανατολικά και τα νότια τμήματα της ΕΕ το φαινόμενο αυτό παρατηρείται στους κατοίκους της υπαίθρου.

Στις πόλεις, η χρήση της ενέργειας, των μεταφορών και της γης είναι πιο αποδοτική. Είναι πιο εύκολη η οργάνωση και η διατήρηση δημόσιων υποδομών, όπως οι συγκοινωνίες ή η πρόσβαση στο διαδίκτυο, και η πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες, π.χ. στον τομέα της φροντίδας. Η αντιστοίχιση της προσφοράς και της ζήτησης δεξιοτήτων είναι συνήθως πιο εύκολη, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα υψηλότερη παραγωγικότητα και κατά κεφαλήν εισόδημα. Οι πόλεις έχουν καλύτερη πρόσβαση σε εκπαίδευση υψηλής ποιότητας, συμπεριλαμβανομένης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, γεγονός που μπορεί να συμβάλει στην προώθηση της καινοτομίας⁵².

Από την άλλη, οι υψηλοί ρυθμοί αύξησης του πληθυσμού στις πόλεις απαιτούν καλή διαχείριση προκειμένου να αποφευχθεί η περαιτέρω αύξηση της κυκλοφοριακής συμφόρησης, η ρύπανση και το κόστος στέγασης⁵³. Οι πόλεις θα πρέπει επίσης να προσαρμόσουν τις υπηρεσίες τους σε τομείς όπως η υγειονομική περίθαλψη και η κινητικότητα, καθώς και τις δημόσιες υποδομές, τις κατοικίες, την εκπαίδευση και την κοινωνική πολιτική προκειμένου να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των μεταβαλλόμενων δημογραφικών συνθηκών. Με δεδομένη τη στενή σχέση μεταξύ γήρανσης και αναπηρίας, απαιτείται επίσης βελτίωση της προσβασιμότητας, κυρίως σε προϊόντα, υπηρεσίες και υποδομές.

Η ύπαιθρος διαθέτει άνεση χώρου και απολαμβάνει χαμηλότερο κόστος ζωής και χαμηλότερα επίπεδα ατμοσφαιρικής ρύπανσης. Από την άλλη πλευρά, αντιμετωπίζει σειρά προκλήσεων, ιδίως όσον αφορά την ικανοποιητική πρόσβαση σε δημόσιες και ιδιωτικές υπηρεσίες. Οι περιοχές της υπαίθρου στις οποίες παρατηρείται σημαντική πληθυσμιακή μείωση μπορεί να αντιμετωπίζουν

⁵¹ Για περισσότερες πληροφορίες, βλ.: https://ec.europa.eu/info/publications/mff-legislation_en

⁵² Για περισσότερες πληροφορίες, βλ.: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/regional-focus/2018/access-to-universities-in-the-eu-a-regional-and-territorial-analysis

⁵³ Για περισσότερες πληροφορίες, βλ.: <https://urban.jrc.ec.europa.eu/thefutureofcities/ageing#the-chapter>

εγκατάλειψη της γης και αυξημένο κίνδυνο δασικών πυρκαγιών⁵⁴ και, γενικότερα, μεγαλύτερες δυσκολίες στην προσέλκυση νέων επενδύσεων. Ένας λόγος ανησυχίας είναι ο μειούμενος αριθμός νέων αγροτών και η σπουδαιότητα της «ανανέωσης των γενεών».

Ένας από τους βασικούς παράγοντες για τις περιοχές της υπαίθρου είναι το εάν βρίσκονται κοντά σε πόλη ή μακριά από λειτουργική αστική ζώνη. Οι περιοχές που βρίσκονται κοντά σε πόλη μπορεί να έχουν συχνές επαφές με την πόλη αυτή. Κάποια άτομα μπορεί να εργάζονται στην πόλη αλλά να μη ζουν εκεί, προτιμώντας να μετακινούνται καθημερινά προς και από την εργασία. Το πρότυπο αυτό συνεπάγεται συγκεκριμένες απαιτήσεις, π.χ. στον τομέα των μεταφορών. Μπορεί να υπάρχει συγκεκριμένη κατανομή καθηκόντων, και η πόλη να προσφέρει πρόσβαση σε νοσοκομεία και σε άτομα που ζουν στην γειτονική ύπαιθρο.

Από την άλλη, ορισμένες περιοχές της υπαίθρου δεν βρίσκονται κοντά σε μεγαλύτερη πόλη. Σε αυτή την περίπτωση, η ανάπτυξη της υπαίθρου παρουσιάζει διάφορα προβλήματα, π.χ., κυριαρχία του πρωτογενούς τομέα και των σχετικών αλυσίδων αξίας⁵⁵ ή μικρότερο πληθυσμό και χαμηλότερη οικονομική ανάπτυξη⁵⁶. Ο οικονομικός μααρασμός συγκεκριμένων περιφερειών δεν αποτελεί μόνο πρόκληση σε επίπεδο εδαφικής συνοχής, αλλά μπορεί να οδηγήσει και σε μια «γεωγραφία της δυσαρέσκειας». Αν ο πληθυσμός αρχίσει να αισθάνεται παραμελημένος, μπορεί να χάσει την εμπιστοσύνη του στον δίκαιο χαρακτήρα της οικονομίας και των δημοκρατικών θεσμών μας.

Σε όλα τα ανωτέρω αλλά και σε περαιτέρω ερωτήματα θα επιχειρήσει να απαντήσει το **μακρόπνοο όραμα της Επιτροπής για την ύπαιθρο (Long-term Vision for Rural Areas)** που αναμένεται να παρουσιαστεί το επόμενο έτος, μετά από ευρεία διαβούλευση και λαμβανομένων υπόψη των διαφόρων πτυχών που αναδείχθηκαν με ανάγλυφο τρόπο από την πανδημία COVID-19.

4. Η ΔΙΠΛΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΚΑΙ Η ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ

Η δημογραφική αλλαγή και η διπλή πράσινη και ψηφιακή μετάβαση συχνά θα επηρεάζουν ή θα επιταχύνουν η μία την άλλη. Οι στρατηγικές προβλέψεις μπορούν να αποτελέσουν σημαντικό εργαλείο για τον εντοπισμό και την πρόβλεψη προκλήσεων που θα επηρεάσουν καθεμιά από τις εν λόγω μεταβάσεις και την καλύτερη προετοιμασία πολιτικών για την κοινή αντιμετώπισή τους.

Οι πιέσεις που δημιουργούνται παγκοσμίως από τη δημογραφική αλλαγή είναι πιθανό να ενταθούν από τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής και της περιβαλλοντικής υποβάθμισης. Η διατήρηση της υφιστάμενης κατάστασης θα σήμαινε τεράστια και ταυτόχρονη αύξηση της παγκόσμιας ανάγκης για τρόφιμα, ενέργεια και νερό τις επόμενες δεκαετίες: 60 % περισσότερη τροφή, 50 % περισσότερη ενέργεια και 40 % περισσότερο νερό έως το 2050⁵⁷.

⁵⁴ Forest fires — Sparking fire smart policies in the EU (Δασικές πυρκαγιές - Πυροδοτώντας έξυπνες πολιτικές στην ΕΕ), Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2018).

⁵⁵ ΟΟΣΑ, 2018. Policy note Rural 3.0 – a framework for rural development [Σημείωμα αγροτικής πολιτικής 3.0 - Ένα πλαίσιο για την ανάπτυξη της υπαίθρου]

<https://www.oecd.org/cfe/regional-policy/Rural-3.0-Policy-Note.pdf>

⁵⁶ https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/regional-focus/2008/remote-rural-regions-how-proximity-to-a-city-influences-the-performance-of-rural-regions

⁵⁷ Για περισσότερες πληροφορίες, βλ.: <http://www.fao.org/global-perspectives-studies/en>

Όπως ορίζεται στην Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία και τον νόμο για το κλίμα⁵⁸, η Ευρώπη θα μεταβεί σε μια κλιματικά ουδέτερη και αποδοτική ως προς τη χρήση των πόρων οικονομία κατά το ίδιο χρονικό διάστημα. Αυτό επιτείνει την ανάγκη για καθαρή ενέργεια, βιώσιμη και έξυπνη κινητικότητα, τη μετάβαση σε πιο κυκλική οικονομία και μια σημαντική ενίσχυση της προστασίας και της αποκατάστασης της βιοποικιλότητάς μας. Οι πρόσφατοι περιορισμοί της κυκλοφορίας λόγω της πανδημίας COVID-19 ανέδειξαν την αξία των αστικών χώρων πρασίνου για τη σωματική και πνευματική μας ευεξία. Πολλές ευρωπαϊκές πόλεις έχουν επίσης λάβει μέτρα για να καταστήσουν την ενεργό κινητικότητα, όπως το περπάτημα και η ποδηλασία, μια ασφαλέστερη και πιο ελκυστική επιλογή στη διάρκεια της πανδημίας. Προκειμένου να διευκολύνει το έργο αυτό, η Επιτροπή θα δημιουργήσει το 2021 μια πλατφόρμα οικολογικού προσανατολισμού των πόλεων της ΕΕ, στο πλαίσιο ενός νέου «συμφώνου οικολογικών πόλεων» με τις πόλεις και τους δημάρχους.

Καθώς οι πόλεις γίνονται πιο πολυσύχναστες, οι αστικές περιοχές θα πρέπει να συνεχίσουν και να εντείνουν τις προσπάθειές τους για τη δημιουργία αστικών χώρων πρασίνου, οι οποίοι μπορούν επίσης να λειτουργήσουν ως καταβόθρες άνθρακα, βοηθώντας έτσι στην απομάκρυνση των εκπομπών από την ατμόσφαιρα. Με την υλοποίηση του **σχεδίου δράσης για την κυκλική οικονομία και της στρατηγικής της ΕΕ για τη βιοποικιλότητα**, καθώς και της **στρατηγικής «από το αγρόκτημα στο πιάτο» και της επικείμενης αναθεωρημένης στρατηγικής της ΕΕ για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή** αντιμετωπίζονται πολλά από αυτά τα ζητήματα.

Η κλιματική αλλαγή και η απώλεια βιοποικιλότητας αναμένεται να επηρεάσουν σημαντικά τις μεταναστευτικές ροές. Αυτό οφείλεται στο ότι οι αλλαγές στο περιβάλλον, όπως η απερίμωση, η οξίνιση των ωκεανών και η διάβρωση των ακτών, επηρεάζουν άμεσα τη διαβίωση των ανθρώπων και την ικανότητά τους να επιβιώνουν στον τόπο καταγωγής τους⁵⁹. Προβλέπεται ότι αυτή η τάση θα συνεχιστεί όσο εντείνονται οι συνέπειες της κλιματικής αλλαγής. Σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα, έως και 143 εκατομμύρια άνθρωποι στην υποσαχάρια Αφρική, τη Νότια Ασία και τη Λατινική Αμερική θα μπορούσαν να εκτοπιστούν εντός των χωρών τους έως το 2050, εάν δεν αναληφθεί δράση για το κλίμα⁶⁰. Αυτό ενισχύει την ανάγκη για την ανάληψη παγκόσμιου ηγετικού ρόλου από την Ευρώπη όσον αφορά τα μέτρα για το κλίμα και το περιβάλλον, ιδίως με την εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας και την ενίσχυση της διπλωματίας στο πλαίσιο της Πράσινης Συμφωνίας σε όλες τις πολιτικές και τις συνεργασίες της.

Η ψηφιακή επανάσταση και η ταχεία διάδοση του διαδικτύου έχουν ήδη αλλάξει τη ζωή και τις συνήθειες των ανθρώπων. Η ψηφιοποίηση μπορεί να ενισχύσει την παραγωγικότητα και την οικονομική ανάπτυξη, ωστόσο η άνιση πρόσβαση στο διαδίκτυο δημιουργεί ένα ψηφιακό χάσμα που μετατρέπεται σε σημαντική διάσταση της ανισότητας. Επιπλέον, οι ανεπαρκείς ψηφιακές δεξιότητες και η μεγάλη απόκλιση στα επίπεδα δεξιοτήτων μεταξύ χωρών και περιφερειών, καθώς και η έλλειψη προσβασιμότητας, ενδέχεται να επιδεινώσουν το χάσμα αυτό.

Η τρέχουσα κρίση ανέδειξε τον επείγοντα χαρακτήρα της υλοποίησης αυτής της ψηφιακής μετάβασης για όλους το συντομότερο δυνατόν: με την επιβολή μέτρων κοινωνικής αποστασιοποίησης σε ολόκληρη την Ευρώπη, πολλοί άνθρωποι χρειάστηκε να εργαστούν από το

⁵⁸ Για περισσότερες πληροφορίες, βλ.: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_el

⁵⁹ Για περισσότερες πληροφορίες, βλ.: <https://news.un.org/en/story/2019/07/1043551>

⁶⁰ Για περισσότερες πληροφορίες, βλ.: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/29461>

σπίτι ή να καταφύγουν σε διαδικτυακές ή κινητές εφαρμογές για να κοινωνικοποιηθούν με την οικογένεια και τους φίλους τους. Η πρόσβαση σε αξιόπιστο και γρήγορο διαδίκτυο και η δυνατότητα χρήσης ψηφιακών εργαλείων αποκτούν όλο και μεγαλύτερη σημασία για τις επιχειρήσεις, τους εργαζόμενους και τους αυτοαπασχολούμενους.

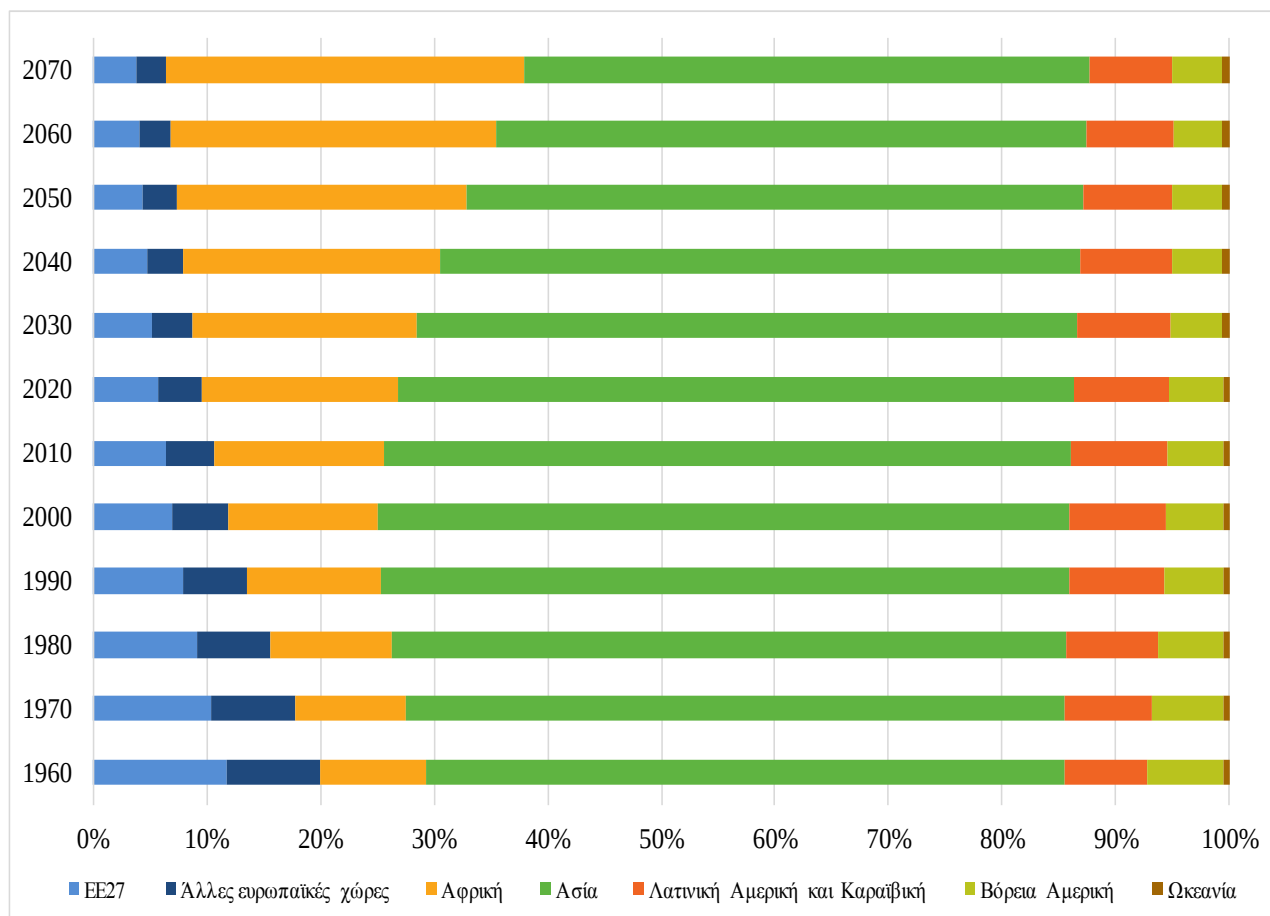
5. Η ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΕΞΕΛΙΞΕΩΝ: Η ΕΥΡΩΠΗ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

Η δημογραφική αλλαγή έχει αντίκτυπο και στις γεωπολιτικές προοπτικές και τη θέση της Ευρώπης στον κόσμο. Ο πληθυσμός και το οικονομικό μέγεθος διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις δομές εξουσίας σε παγκόσμιο επίπεδο. Καθώς τα κράτη της Ευρώπης καθίστανται μικρότερα και λιγότερο ισχυρά από οικονομική άποψη σε σχέση με άλλες αναδύμενες οικονομίες, η ανάγκη να αξιοποιήσει η Ευρωπαϊκή Ένωση όλη τη συλλογική της επιρροή καθίσταται όλο και πιο σημαντική. Παράλληλα, όπως διαπιστώθηκε από την τρέχουσα πανδημία, ένας ιός δεν γνωρίζει σύνορα και δημιουργεί κοινές προκλήσεις για πολλά μέρη του κόσμου.

Το μερίδιο της Ευρώπης στον παγκόσμιο πληθυσμό μειώνεται. Το 1960 ο πληθυσμός της ΕΕ των 27 αποτελούσε περίπου το 12 % του παγκόσμιου πληθυσμού. Το ποσοστό αυτό έχει μειωθεί σε περίπου 6 % σήμερα, και προβλέπεται να πέσει κάτω από το 4 % έως το 2070. Η άλλη αξιοσημείωτη εξέλιξη είναι η αύξηση του μεριδίου της Αφρικής στον παγκόσμιο πληθυσμό: αναμένεται να αυξηθεί από 9 % σε 32 %, ενώ το μερίδιο του πληθυσμού της Ασίας θα μειωθεί ελαφρά⁶¹.

⁶¹ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την αναθεώρηση της έκθεσης του ΟΗΕ «World Population Prospects» (Προοπτικές του Παγκόσμιου Πληθυσμού) του 2019, βλ.: <https://population.un.org/wpp/>

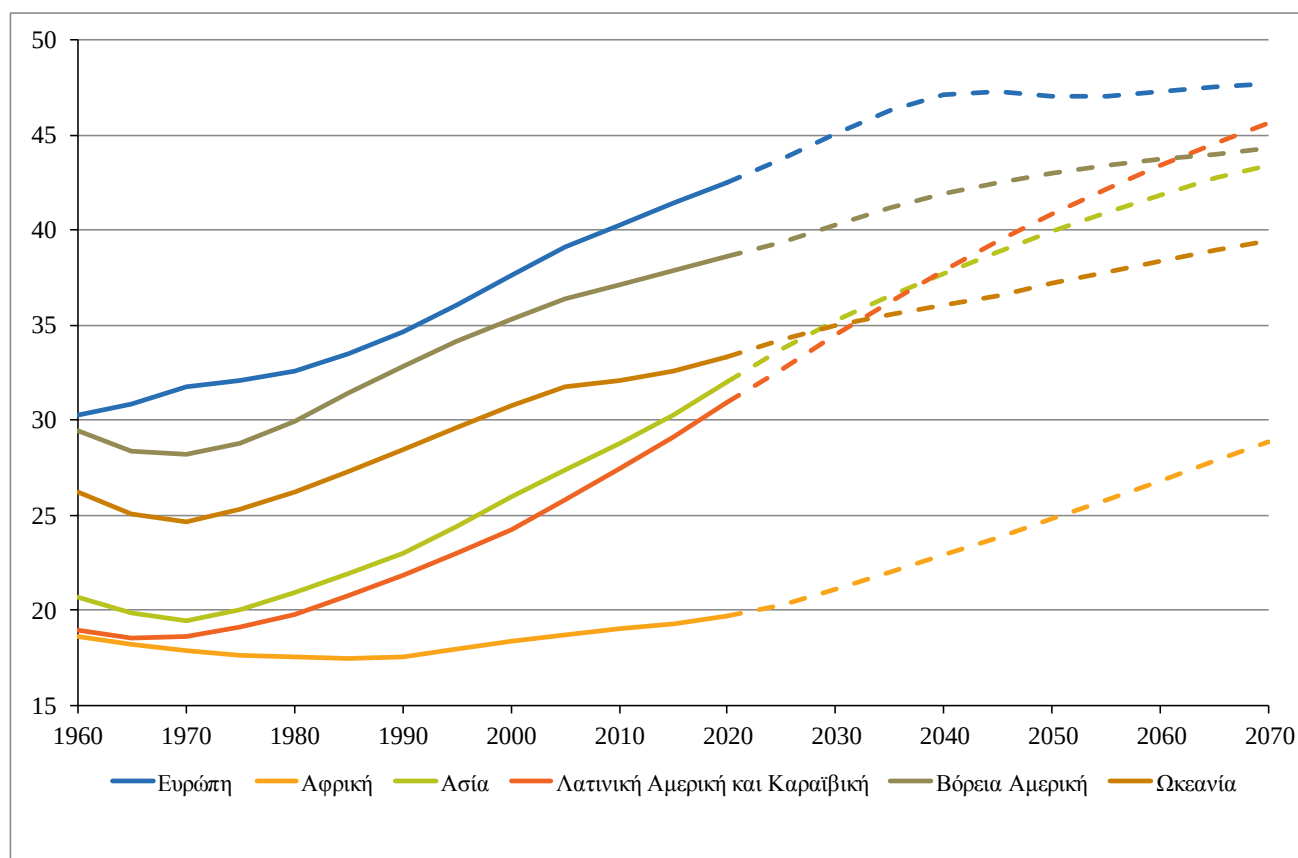
Ο παγκόσμιος πληθυσμός ανά ήπειρο, 1960-2070

Πηγή: Ηνωμένα Έθνη, Υπηρεσία Οικονομικών και Κοινωνικών Υποθέσεων, Τμήμα πληθυσμού (2019).

Η Ευρώπη δεν είναι η μόνη ήπειρος της οποίας ο πληθυσμός γερνά, ωστόσο έχει τον γηραιότερο πληθυσμό κατά μέσο όρο. Από τη σύγκριση της τάσης στην Ευρώπη με άλλα μέρη του κόσμου, καθίσταται σαφές ότι άλλες ήπειροι περνούν από παρόμοια διαδικασία γήρανσης, αν και με καθυστέρηση σε σχέση με την Ευρώπη. Οι προβολές δείχνουν ότι η μέση ηλικία στην Αφρική θα αυξηθεί επίσης με την πάροδο του χρόνου, αλλά αναμένεται να παραμείνει η νεότερη ήπειρος από τώρα έως το 2070.

Μέση ηλικία του παγκόσμιου πληθυσμού ανά ήπειρο, 1960-2070

Πηγή: Ηνωμένα Έθνη, Υπηρεσία Οικονομικών και Κοινωνικών Υποθέσεων, Τμήμα πληθυσμού (2019).

Το μερίδιο της Ευρώπης στο παγκόσμιο ΑΕΠ επίσης συρρικνώνεται. Το 2004, η Ευρώπη αντιπροσώπευε το 18,3 % του παγκόσμιου ΑΕΠ, ποσοστό που μειώθηκε σε 14,3 % το 2018⁶². Με τη μείωση του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας, υπάρχει ο κίνδυνος η τάση αυτή να συνεχιστεί ή ακόμη και να επιταχυνθεί. Τα κράτη μέλη θα γίνουν μικρότεροι οικονομικοί παράγοντες, αλλά συλλογικά η ΕΕ θα συνεχίσει να παίζει μείζονα οικονομικό, πολιτικό και διπλωματικό ρόλο.

Η Ευρώπη θα πρέπει να είναι ισχυρότερη, ενωμένη και πιο στρατηγική στον τρόπο που σκέφτεται, ενεργεί και εκφράζεται. Θα πρέπει να ενισχύσουμε τις υπάρχουσες εταιρικές σχέσεις και να δημιουργήσουμε νέες, ιδίως με τους πλησιέστερους εταίρους και γείτονές μας. Η νέα **ολοκληρωμένη στρατηγική με την Αφρική**⁶³ είναι ιδιαίτερα σημαντική δεδομένων των συμπληρωματικών δημογραφικών προκλήσεων που θα αντιμετωπίσουν οι ήπειροί μας. Η υποστήριξη της βασιζόμενης σε κανόνες παγκόσμιας τάξης και των θεσμών της, όπως τα Ηνωμένα Έθνη ή ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, και η ενεργότερη συμμετοχή στις διεθνείς δομές θα είναι ακόμη πιο σημαντική.

⁶² Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα, στοιχεία ΑΕΠ εκφρασμένου σε ΙΑΔ (ισοτιμία της αγοραστικής δύναμης) από τη βάση δεδομένων: Δείκτες Παγκόσμιας Ανάπτυξης.

⁶³ JOIN(2020) 4 final, 9.3.2020

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Αυτή την περίοδο μεγάλων δυσχερειών και αβεβαιότητας, η Ευρωπαϊκή Ένωση, τα κράτη μέλη της και οι περιφέρειές τους έχουν κοινό συμφέρον να αντιμετωπίσουν τις επιπτώσεις της δημογραφικής αλλαγής προς όφελος όλων των Ευρωπαίων. Είναι μέρος της ανάκαμψης της Ευρώπης και της οικοδόμησης μιας πιο ανθεκτικής, βιώσιμης και δίκαιης Ένωσης. Η συνέχεια θα εξαρτηθεί από μια σειρά στρατηγικών ερωτημάτων, συμπεριλαμβανομένου του τρόπου τόνωσης της καινοτομίας και της παραγωγικότητας· του τρόπου αύξησης της απασχόλησης· του τρόπου εκσυγχρονισμού των συστημάτων υγειονομικής περίθαλψης, της κοινωνικής προστασίας και των κοινωνικών υπηρεσιών και του τρόπου αντιμετώπισης των εδαφικών ανισοτήτων.

Ενόψει των παραπάνω, και χρησιμοποιώντας τα πορίσματα της παρούσας έκθεσης ως αφετηρία, η Επιτροπή θα παρουσιάσει την **πράσινη βίβλο για τη γήρανση** και το **μακροπρόθεσμο όραμα για τις αγροτικές περιοχές**. Η Επιτροπή θα εξετάσει επίσης προσεκτικά άλλα θέματα που επισημαίνονται στην παρούσα έκθεση, όπως η μοναξιά, η κοινωνική απομόνωση, η ψυχική υγεία, η οικονομική ανθεκτικότητα και η μακροχρόνια φροντίδα, μεταξύ άλλων.

Η παρούσα έκθεση δείχνει επίσης την ανάγκη **ενσωμάτωσης παραγόντων δημογραφικής φύσεως στις πολιτικές της ΕΕ**. Η Επιτροπή είναι έτοιμη να διαδραματίσει πλήρως τον ρόλο της, χρησιμοποιώντας όλα τα μέσα που έχει στη διάθεσή της, ιδίως μέσω του επόμενου μακροπρόθεσμου προϋπολογισμού της ΕΕ και του μέσου ανάκαμψης Next Generation EU. Οι προσπάθειές της για ανάκαμψη θα υποστηρίξουν την κοινωνική συνοχή, την ενσωμάτωση και την ένταξη, την αγροτική ανάπτυξη, καθώς και την εκπαίδευση και κατάρτιση. Θα υποστηρίξει τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις όπου χρειάζεται και θα εργαστεί με στόχο την ανταγωνιστική βιωσιμότητα, αξιοποιώντας στο έπακρο το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο.

Παράλληλα, είναι σαφές ότι δεν μπορεί να εφαρμοστεί ενιαία προσέγγιση. **Η χάραξη πολιτικής πρέπει να εστιάζει στην εκάστοτε πραγματικότητα και να μειώνει τις περιφερειακές ανισότητες**. Σε αυτό το πνεύμα, η Επιτροπή θα συνεχίσει να προωθεί την ανοδική σύγκλιση, να διασφαλίζει τη δίκαιη μετάβαση, να υποστηρίζει την κοινωνική δικαιοσύνη, τις ίσες ευκαιρίες και την απαγόρευση των διακρίσεων, ιδίως μέσω του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων και της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την ισότητα των φύλων.

Η διπλή πρόκληση της δημοκρατίας και της δημογραφίας πρέπει να αντιμετωπιστεί αποφασιστικά. Ο δημογραφικός μετασχηματισμός παρουσιάζει τόσο προκλήσεις όσο και ευκαιρίες για τη δημοκρατία μας, ορισμένες από τις οποίες αναδείχτηκαν από την κρίση. Η σωστή διαχείριση του εν λόγω μετασχηματισμού θα βοηθήσει να διασφαλιστεί ότι τα συστήματα διακυβέρνησης και συμμετοχής μας είναι δυναμικά, ανθεκτικά, χωρίς αποκλεισμούς και αντιπροσωπεύουν την πολυμορφία της κοινωνίας. Πρέπει να αντιμετωπίσουμε τις βασικές αιτίες των προβλημάτων και να αποφύγουμε τη «γεωγραφία της δυσaráσκειας⁶⁴». Η Διάσκεψη για το Μέλλον της Ευρώπης θα αποτελέσει βασική πλατφόρμα που θα μας δώσει τη δυνατότητα να αφουγκραστούμε, να διδαχτούμε και να βρούμε λύσεις.

⁶⁴ https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/working-papers/2018/the-geography-of-eu-discontent

Αν και είναι πολύ νωρίς για να αντληθούν τεκμηριωμένα δημογραφικά διδάγματα από την κρίση της COVID-19, ο ειδικός ιστότοπος που τέθηκε σε λειτουργία παράλληλα με την παρούσα έκθεση θα συμβάλει στην ανάλυση συγκρίσιμων στατιστικών δεδομένων μεγάλης κλίμακας σε ολόκληρη την Ένωση, μόλις αυτά καταστούν διαθέσιμα, ώστε να μπορούν να αποτελέσουν αξιόπιστη βάση για τεκμηριωμένους προβληματισμούς και αποφάσεις πολιτικής.

Με βάση την έκθεση αυτή, η Επιτροπή θα ξεκινήσει διάλογο με τους ενδιαφερόμενους,, ιδίως σε περιφερειακό επίπεδο, και θα δρομολογήσει συζητήσεις με τα κράτη μέλη, τα θεσμικά όργανα και τους οργανισμούς της ΕΕ, ιδίως την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών.